

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1941.

Andra kammaren.

Nr 46.

Lördagen den 8 november.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 29 nästlidna oktober och den 1 innevarande november.

§ 2.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Härmed intygas på heder och samvete att riksdagsman Johan Olof Gavelin från Malmberget vårdas på Gällivare lasarett för blodkärllssjukdom med blodpropp i lungan och att han är oförmögen att delta i riksdagsarbetet från den 9 november t. o. m. den 8 december 1941.

Gällivare lasarett den 1 november 1941.

Torsten M. Beckman,
lasarettsläkare.

§ 3.

Upplästes två till kammaren inkomna protokoll, så lydande:

Är 1941 den 7 november sammanträdde kamrarnas valmän för att utse riksdagens militieombudsman; och befunnos efter valförrättningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

herr häradshövdingen Ivar Lamech Wieslander 44 röster,
i följd varav herr häradshövdingen Ivar Lamech Wieslander blivit till riksdagens militieombudsman utsedd.

Gustaf Tamm.

L. Tjällgren.

Gust. Mosesson.

Axel Lindqvist.

Är 1941 den 7 november sammanträdde kamrarnas valmän för att utse en ställföreträdare för riksdagens militieombudsman; och befunnos efter valförrättningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

herr revisionssekreteraren Johan Axel Erland Nordenfalk.. 42 röster,
i följd varav herr revisionssekreteraren Johan Axel Erland Nordenfalk blivit utsedd till militieombudsmannens ställföreträdare.

Gustaf Tamm.

L. Tjällgren.

Gust. Mosesson.

Axel Lindqvist.

Protokollen lades till handlingarna; och beslöt kammaren tillika, att riksdagens kanslideputerade skulle genom utdrag av kammarens protokoll under rättas om valen samt annodas låta uppsätta och till kamrarna avgiva förslag dels till förordnanden för de valda dels ock till skrivelse till Konungen med anmälan om de verkställda valen.

Andra kammarens protokoll 1941. Nr 46.

§ 4.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 321, angående försäljning av vissa tomter från kronoegendomen Virserum nr 2 i Kalmar län;

nr 322, angående ytterligare aktieteckning i Norrbottens Järnverk Aktiebolag m. m.;

nr 323, med förslag till förordning om undantag beträffande hönsägg från skatteplikt enligt förordningen den 13 december 1940 (nr 1000) om allmän omsättningsskatt;

nr 324, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 15 juni 1939 (nr 254) om skyldighet för kommun att fullgöra vissa av krig m. m. föranledda arbetsuppgifter; och

nr 325, angående bidrag till upprättande av brandkårer.

Propositionen nr 323 hänvisades genast till bevillningsutskottet.

De övriga propositionerna bordlades.

§ 5.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

nr 220, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande av bostäder för personal vid flottans skifferoljeverk å Kinnekulle;

nr 221, rörande av Kungl. Maj:t i propositionen angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 behandlade frågor om vissa engångskostnader i samband med besparingsarbetet;

nr 222, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42, i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 224, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 225, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 226, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 227, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde; och

nr 229, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42, i vad propositionen avser folkhushållningsdepartementets verksamhetsområde;

sammansatt stats- och andra lagutskotts utlåtande, nr 5, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förhöjt dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om dödande av handlingar som förstörts under krig m. m.; och

nr 47, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 25 kap. 5 § strafflagen, dels ock en i ämnet väckt motion;

andra lagutskottets utlåtande, nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel till låneunderstöd åt vissa fiskare;

nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare bidrag till uppförande av brandtorn m. m.;

nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel till byggande av skogsvägar m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42, i vad propositionen avser jordbruksärenden; och

nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder för bekämpande av tuberkulos hos nötkreatur.

§ 6.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.6 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Tisdagen den 11 november.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Upplästes följande till kammaren inkomna skrivelse:

Till riksdagens andra kammare.

Med anledning av att jag den 4 innevarande november blivit utsedd till ledamot av riksdagens första kammare, varom bevis bifogas, får jag härmed vördsam- samt avsäga mig uppdraget såsom ledamot av andra kammaren och anhåller därjämte, att denna avsägelse måtte av kammaren godkännas.

Stockholm den 5 november 1941.

Anton Eklund,
Skultuna.

Vid denna skrivelse var fogad bestyrkt avskrift av en av länsstyrelsen i Södermanlands län den 4 november 1941 utfärdad fullmakt för herr Eklund att vara ledamot av riksdagens första kammare för tiden till den 1 januari 1948.

Kammaren beslöt, med godkännande av den gjorda avsägelsen, att om den härigenom inom kammaren uppkomna ledigheten jämlikt § 28 riksdagsordningen hos Konungen göra anmälan; och blev ett i sådant avseende på förhand uppsatt skrivelseförslag, som nu upplästes, av kammaren godkänt.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Att riksdagsmannen *Verner Hedlund*, Östersund, på grund av sjukdom, bronchit. ac., tills vidare är förhindrad deltaga i riksdagsarbetet, intygas härmed.

Östersund den 9 november 1941.

Axel Odelberg,
las.-läkare.

Kammaren beviljade herr Hedlund ledighet från riksdagsgörömlen tills vidare från och med denna dag.

§ 3.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till jordbruksutskottet propositionen, nr 321, angående försäljning av vissa tomter från kronoegendomen Virserum nr 2 i Kalmar län;

till statsutskottet propositionen, nr 322, angående ytterligare aktieteckning i Norrbottens Järnverk Aktiebolag m. m.;

till behandling av lagutskott propositionen, nr 324, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 15 juni 1939 (nr 254) om skyldighet för

kommun att fullgöra vissa av krig m. m. föranledda arbetsuppgifter; samt till statsutskottet propositionen, nr 325, angående bidrag till upprättande av brandkårer.

§ 4.

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 220—222, 224—227 och 229, sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 5, första lagutskottets utlåtanden nr 46 och 47, andra lagutskottets utlåtande nr 38 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 80—84.

§ 5.

Justerades protokollsutdrag.

§ 6.

Herr *Lövgren* avlämnade en av honom undertecknad motion, nr 342, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 316, med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete m. m.

Denna motion bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.8 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 12 november.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr statsrådet *Pehrsson-Bramstorp* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 327, angående utnyttjande av anslaget till krislån.

Denna proposition hänvisades genast till jordbruksutskottet.

§ 2.

Vid föredragning av den på kammarens bord liggande motionen nr 342 av herr *Lövgren* remitterades motionen, såvitt angick förslaget till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete, till behandling av lagutskott och i övrigt till bankoutskottet.

§ 3.

*Anordnande
av bostäder
för personal
vid flottans
skifferoljeverk
å Kinnekulle.*

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 220, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande av bostäder för personal vid flottans skifferoljeverk å Kinnekulle.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr De Geer: Herr talman! I samband med detta anslagsäskande skulle jag vilja få några närmare uppgifter om en fråga, som visserligen icke direkt men väl indirekt rör detta anslag. Det gäller Kinnekulle skifferoljeverks administrativa framtid.

Som bekant driver staten två skifferoljeverk, ett vid Kinnekulle och ett i Närke, vilket beräknas komma i gång nästa år. När förslaget till uppförande av det senare skifferoljeverket behandlades i särskilda utskottet förra året — jag hade tillfälle att då sitta i utskottet — trycktes det mycket hårt på att dessa två företag borde sammanslås under en ledning. När sedan utskottet skrev sitt utlåtande, skedde det emellertid i kompromissens tecken. Regeringen fick inga direktiv i detta hänseende, men man skrev dock ganska klart, att man önskade en dylik sammanslagning. Det var sålunda icke bara fråga om en platonisk deklaration, som icke förpliktade regeringen till handling relativt snabbt.

Jag vill erinra om det groteska förhållande, som rådde mellan de två verken just vid starten. Staten hade ju som bekant tillsatt skifferoljesakkunniga för att planera verket i Närke. Denna statens myndighet var under två månader portförbjuden vid Kinnekulleverket, och därigenom fördröjdes under motsvarande tid igångsättandet av det viktiga verket i Närke. Det krävdes regeringsingripande, innan portarna i Kinnekulle öppnades. Jag vill visst icke klandra marinförvaltningen, ty jag tror, att man måste hålla marinförvaltningen räkning för att den startat och drivit verket i Kinnekulle, men marinförvaltningens uppgift är ju mera att förbruka icke att producera olja. För den senare uppgiften saknar marinförvaltningen enligt min uppfattning kvalifikationer.

Anordnande av bostäder för personal vid flottans skifferoljeverk å Kinnekulle. (Forts.)

Fördelarna av en sammanslagning av de båda verken under en ledning ligga i öppen dag. Om ett enskilt företag hade två liknande anläggningar, skulle en sammanslagning omedelbart ske för att erhålla gemensamhet beträffande laboratorieverksamhet, forskningar, bokföring, inköp m. m. Det råder ingen tvekan om, att det vore till fördel för staten om en omedelbar sammanslagning av ledningen kunde äga rum. Varför man dröjt vet jag inte. Det är väl prestigehänsyn från marinförvaltningens sida, som gör sig gällande, vilka regeringen enligt min uppfattning tager alltför stor hänsyn till.

Jag tror, att det ligger i riksdagens intresse, när nu ett nytt anslag till ett av dessa verk beviljas, att få veta vad regeringen har för planer i detta hänseende. Nu är ingen regeringsledamot här närvarande, men kanske utskottets ordförande kan lämna upplysning.

Herr Törnkvist: Herr talman! Som kammarens ledamöter veta gäller den nu föreliggande frågan endast byggande av bostäder för personal vid Kinnekulle skifferoljeverk, varigenom för driftsledningen skulle möjliggöras en rekrytering av arbetarstammen på ett naturligt sätt.

Det krav, som herr De Geer gör sig till tolk för, förefaller vara tillgodosett genom ett tidigare uttalande från riksdagens sida om att ledningen för oljeutvinningen vid våra skifferverk, i den mån riksdagen hittills tagit initiativ, bör ligga centralt. Det är emellertid omöjligt förstå, att det är så nödvändigt att få denna enhetliga ledning inrättad innan skifferoljeverket i Närke kommit i gång. Faktum är ju, att Kinnekulleverket är det enda, som för närvarande drives och som överhuvud taget för närvarande har ett omedelbart intresse. Om det nu föreligger speciella intressen att forcera denna för ögonblicket högst periferiska fråga, kan jag icke uttala mig om, men uppenbarligen kan staten knappast ha något intresse av att foga ihop dessa båda verk förrän verksamheten kommit i gång även vid skifferoljeverket i Närke.

Vi veta, att den utvinningsmetod, som tillämpas vid Kinnekulle, ligger till grund för uppbyggnaden av Yxhultsverket. Det förefaller åtminstone mig mycket egendomligt, om man inte kunde giva sig tid med att vänta med dessa ansträngningar, som förresten icke givit sig tillkänna först nu genom herr De Geer, till dess man är klar att börja verksamheten i Närke. Jag vet, att det föreligger en framställning hos Kungl. Maj:t om att få denna sammanslagning av ledningen klar redan till den 1 januari 1942, men jag måste, herr talman, just med hänsyn till att jag efter vår vän Widells fränfälle kanske är den personligen mest ansvarige för att man för 13 år sedan tog upp frågan om att utnyttja idén om oljeutvinning på Kinnekulle, uttryckligen uttala, att det är inte någon ko på isen i fråga om sammanslagning av ledningarna för de båda skifferoljeverken. Må därför den styrelse, som får skifferoljeverket i Närke om hand, vänta och visa sina kvalifikationer. Detta är min uppfattning, herr talman, om denna fråga.

Jag hemställer att regeringen i fråga om denna framställning tar ståndpunkt med yttersta försiktighet och avvaktar utvecklingen på oljeutvinningsens område. Det är ett uttalande, som jag har behov av att göra i sammanhang med herr De Geers framställning. Nu gäller det, som sagt, endast att bygga arbetarbo- städer. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Persson i Falla: Herr talman! Jag kan i stort sett ansluta mig till de synpunkter på frågan, som herr De Geer framfört. I motsats till den föregående ärade talaren finner jag det ganska angeläget, att vi få dessa statliga verk un-

Anordnande av bostäder för personal vid flottans skifferoljeverk å Kinnekulle. (Forts.)

der en hatt och den mest sakkunniga ledning som står att få. Staten har här gjort så pass stora kapitalinvesteringar, att det är ganska angeläget, att de bli på det bästa och mest sakkunniga sättet utnyttjade.

Statens krisrevision har i olika sammanhang haft anledning uppmärksamma skifferoljeverket på Kinnekulle och har också gjort framställningar till Kungl. Maj:t i saken. Det var väl det som herr Törnkvist nyss antydde. I anledning av en krisrevisionens framställning i sådant avseende har Kungl. Maj:t att i dessa dagar överväga det spörsmål, som herr De Geer här fört på tal. Jag hoppas, att detta övervägande också skall leda till resultat i den riktning, som herr De Geer önskade.

Herr Törnkvist sade, att det är ingen ko på isen. Ja, jag skall icke tvista med honom därom, men faktum är, att hela denna verksamhet är ganska vanskelig. Statsutskottet har också tidigare uttalat en ganska bestämd förväntan, att dessa verk skulle komma under en gemensam ledning. Till detta statsutskottets uttalande har riksdagen, så vitt jag vet, utan meningsskiljaktighet givit sin fulla anslutning. Jag hoppas också, som sagt, att det inte skall dröja alltför länge, innan frågan kan vara ordnad i överensstämmelse med denna önskan.

Jag ber få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Lundberg** i Hälsingborg: De kammarledamöter, som vid 1940 års urytima riksdag tillhörde andra särskilda utskottet och hade tillfälle besöka Kinnekulleverket på hösten samma år, kunde inte annat än förvåna sig över det sätt på vilket bostadsproblemet lösts för arbetarpersonalen därstädes. Man hade nämligen, som kanske alla veta, gått in för en mer eller mindre militär förläggning, alltså ett baracksystem för ogift personal, utan tanke på att detta skifferoljeverk, som var avsett att drivas dag och natt under lång tid, säkerligen behövde arbetarbostäder av sådant slag, att arbetarna kunde ha sina familjer på platsen. Denna bristande planläggning uppmärksammades av utskottet, och man uttalade sig redan då för att saken borde rättas till. Det är förslag härom, som framlagts i den kungl. proposition, som nu ligger på kammarens bord. Det är ingenting att säga om, att denna fråga löses så som väl nu kommer att ske, men man kan med fog säga, att nog hade det varit mycket förständigare om man i tid gått in på denna linje. Då hade man säkerligen besparat sig en hel del onödiga utgifter. Det är väsentligt dyrare att bygga nu än det var för något år sedan.

Beträffande den ifrågasatta sammanslagningen av de statliga intressena på detta område ligger det ju till så, att det icke bara är en organisatorisk fråga, en fråga om laboratorieverksamhet, forskningsarbete o. s. v., utan här uppkomma även, jag skulle vilja säga, rent försäljningstekniska spörsmål. Vid Kinnekulleverket och vid Närkeverket komma icke obetydliga kvantiteter biprodukter såsom exempelvis svavel att utvinnas. Allt detta bör väl samordnas på något sätt.

Herr Törnkvist nämnde, att skifferoljeverket i Närke icke nu är i gång. Det är riktigt, men arbetet pågår och organisationen är färdig. Bolaget är färdigrustat med eget huvudkontor och teknisk ledning. Tidpunkten nalkas således snabbt, då ett sammanförande av dessa statliga intressen kan ske. Jag tror, att vi för dagen endast kunna vädja till regeringen att snarast möjligt ta denna fråga under omprövning, ty tiden hastar.

Jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Herr **Törnkvist**: Herr talman! Den kritik, som den siste ärade talaren presenterade mot verksledningen i Kinnekulle rörande arbetarbostadsfrågan, kan jag

Anordnande av bostäder för personal vid flottans skifferoljeverk å Kinnekulle. (Forts.)

i stort instämman i. Men efterklokheten framträdde ju här som det enda bärande i argumenteringen. Man kan icke gärna anklaga marinförvaltningen, i varje fall icke särskilt allvarligt, för att den skulle ha gått någon genväg vid lösandet av arbetarbostadsproblemet. Vi kunna i dag och kunde kanske också för ett år sedan säga, att det icke gärna är möjligt att lösa arbetarbostadsproblemet utslutande med hänsyn till placering av ungarlar som arbetspersonal. Det har befunnits omöjligt att gå förbi den vanliga rekryteringsmetoden. Man måste lösa familjebostadsfrågan, och det är förslag därom som nu föreligger. Något särskilt motiv för klandret mot marinförvaltningen tycker jag således icke att man bör föra fram i detta sammanhang. Detta inte minst med hänsyn till den ekonomiska ansträngdheten i det hela.

Den andra frågan, nämligen rörande forceringen av sammanslagningen har ju ett vidare perspektiv. Jag måste, som jag förut sade, ställa mig undrande inför denna, jag höll nästan på att säga ansträngda forcering av denna fråga, då det förhåller sig så, att en framställning i samma syfte redan ligger hos Kungl. Maj:t. Ärendet får ju sin automatiska gång. Att i detta sammanhang ytterligare trycka på saken, det framkallar en känsla av misstänksamhet, att det finns andra intressen än statens, som göra sig gällande härvidlag. Jag kan icke frigöra mig från en sådan känsla.

Faktum är att det enda verk som ger olja är Kinnekulleverket. Det verket är uppe i den produktionskapacitet, som var utlovad. Jag kan icke se, att man har anledning utöva extra press på regeringen i fråga om sammanslagningen av de båda verksledningarna, ty den som är pappa till den oljeutvinningsmetod, som tillämpas vid Kinnekulle, är också pappa till den metod, som skall tillämpas i Närke. Är det meningen att forcera ett avkopplande av honom från verksamheten. då begär man, tycker jag, en orättvis gärning. Det förefaller, herr talman, som om det mindre vore intresset att tillgodose staten än något annat, som här ligger bakom.

Jag vill ännu en gång uttala förhoppningen, att regeringen med stor försiktighet handlägger framställningen och icke finner sig lika hektiskt driven till ett avgörande som opponentererna.

I detta anförande instämde herr *Lövgren*.

Herr *Persson* i Falla: Herr talman! Det förefaller mig, som om det som behövde sägas i denna sak redan är sagt, men det var ett yttrande av den föregående ärade talaren som jag icke kan låta utan vidare passera. Herr *Törnkvist* gör nämligen den insinuationen, att bakom önskan att få vad vi anse för en rationell ordning för denna verksamhet — att få den under en gemensam sakkunnig ledning — skulle stå vad han kallar »andra intressen än statens». Det är en klar insinuation detta, att här skulle finnas de, som i denna fråga drivas av andra intressen än statens. Herr *Törnkvist* torde kanske, då han snart kommer att få ordet igen, klart och tydligt behaga ange vad han menar. Det tror jag man kan ha rätt att fordra. Men skulle det vara på det sättet, som herr *Törnkvist* nu insinuerar, så stodo väl också andra intressen än statens bakom det statsutskottsutlåtande, som här förut erinrats om. Vilka intressen var det? Och när man nu vill, att det hela skall ställas under ledning av det statliga bolaget för utvinnande av dessa oljor, så uppställer sig också den frågan, som jag ber att få rikta till herr *Törnkvist*: vilka andra mot statens stridande intressen är det, som finnas i det statliga skifferoljebolaget? För att få litet ordning och reda i meningsutbytet tror jag det skulle vara värdefullt, om herr *Törnkvist* ville besvara dessa frågor.

Anordnande av bostäder för personal vid flottans skifferoljeverk å Kinnekulle. (Forts.)

Herr Törnkvist: Till den siste ärade talaren vill jag allenast säga, att jag kan så mycket mindre ha riktat någon insinuation emot någon i denna fråga som jag själv har biträtt riksdagens uttalande i ärendet. Jag har själv varit med om att formulera detta uttalande på statsutskottets första avdelning. Det kan följaktligen icke finnas någon insinuationsgrund för mitt vidkommande. Mitt uttalande grundar sig på det för mig oförklarliga förhållandet, att man forcerar sådana anspråk, varom framställningar ligga inne hos Kungl. Maj:t, och icke har tid att avvakta Kungl. Maj:ts normala behandling av en av krisrevisionen ingiven framställning om att få gemensam ledning för dessa anläggningar. Den omständigheten att det i kammaren dyker upp ett krav i anknytning till detta gör hela historien för mig oförklarlig. Jag söker efter anledningen, och då frågar jag, om det kan finnas några speciella statsintressen för denna dubblering av framställningen. Men det föreligger från min sida ingen insinuation, utan jag betraktar alla kammarens ledamöter såsom hederliga människor.

Herr Lindberg i Umeå: Herr talman! Herr Törnkvist hade ett yttrande nyss, som var märkligt så till vida att han antydde, att här skulle finnas en personfråga, som man borde taga alldeles speciell hänsyn till. Jag skulle anse det synnerligen beklagligt, om man åt denna personfråga gäve en så stor betydelse, att man icke hade möjlighet att tillräckligt beakta sakfrågan.

I statens krisrevision har man haft åtskilligt att göra med skifferoljeverket i Kinnekulle. Krisrevisionens befattning med detta verk hänför sig till något år tillbaka i tiden. Emellertid sysslar man inom krisrevisionen med frågan om ledningen av den civilt betonade ekonomiska verksamheten inom försvarsväsendet, och krisrevisionen har i samband därmed ansett sig ha anledning att just i dagarna avlåta en skrivelse till Kungl. Maj:t, vari revisionen hemställer, att de statliga skifferoljeverken från och med, om jag icke missminner mig, den 1 januari 1942 måtte ställas under enhetlig ledning. Det vore beklagligt, om Kungl. Maj:t efter den debatt, som föres här i kammaren, skulle föranledas tro, att man i riksdagen anser, att det icke är någon ko på isen i denna fråga, såsom herr Törnkvist uttryckte sig. Efter den befattning jag haft med skifferoljefrågan tror jag, att det, såsom också herr Persson i Falla uttryckte saken, är mycket angeläget att här skapa en enhetlig ledning.

Herr Törnkvist: Herr talman! Jag kan icke pejla de förutsättningar, som herr Lindberg i Umeå kan åberopa för sin speciella inställning i debatten. Krisrevisionens framställning, som jag tagit del av, förefaller emellertid vara oerhört svagt motiverad, i det att man icke har någonting annat än själva yrkandet att komma med. Det finns intet argument, intet som krisrevisionen åberopar såsom skäl för sin framställning till Kungl. Maj:t. Den innehåller bara ett yrkande, att man skall från och med den 1 januari 1942 åstadkomma en enhetlig ledning för dessa skifferoljeverk. Vad säger det? Ingenting för mig.

Jag har, såsom jag förut antytt, haft möjlighet att under 13 år följa skifferoljeverkens start och utveckling, och skifferoljeverket i Kinnekulle är i gång sedan den 15 maj i år och levererar olja i de kvantiteter, som hade utlovats vid anslagets beviljande. Det levererar dessutom vissa biprodukter, t. ex. svavel. Jag tror, att verket producerar 26,000 liter olja per dag och 8 ton svavel. Övriga biprodukter har jag icke anledning att för tillfället uttala mig om. Kravet på en högsta ledning för dessa verk har krisrevisionen antagligen blivit inspirerad till av riksdagens uttalande. Men jag betraktar icke krisrevisionen

Anordnande av bostäder för personal vid flottans skifferoljeverk å Kinnekulle. (Forts.)

såsom på något sätt sakrosankt eller dess framställning såsom särskilt tungt vägande, detta just därför att det icke finns något motiv angivet i krisrevisionens framställning. Den innehåller, som jag redan sagt, helt enkelt endast ett yrkande.

Det kan icke hjälpas, herr talman, att herr Lindbergs anförande icke stärker positionen för dem, som nästan flåsande vilja forcera frågan. Ännu gäller vad jag sagt tidigare, att regeringen har ärendet på sitt bord. Låt oss avvakta dess beslut. Jag skulle för min personliga del finna det i högsta grad beklagligt, om regeringen betraktade denna debatt såsom en tydlig uppmaning att snabbt fatta ett beslut. Ty vad vi ha är en viss oljeproduktion i Kinnekulle, men vi ha ännu ingenting i Närke. Jag tycker det är bakvänt att behandla ärendet på det sätt, som man här synes vilja göra.

Herr Persson i Falla: Herr Törnkvist gick något längre i sitt senaste anförande än vad han gjort tidigare, då han sade, att krisrevisionens framställning är utomordentligt svagt motiverad, ja, har ingen motivering alls utan är endast ett naket yrkande; och det imponerar icke på honom. Jag skulle vilja säga, att krisrevisionens yrkande motiveras kort och gott med en hänvisning till riksdagens ställningstagande och riksdagens tidigare uttryckta önskan om att Kinnekulleverket skulle överföras till det nya statliga skifferoljebolagets ledning. Det är vad krisrevisionen motiverar sin framställning med. Men det är icke så, att krisrevisionen skulle sakna egna sakliga bedömningsgrunder i frågan. Det är tvärtom så, att krisrevisionen har en på föregående undersökningar byggd mycket bestämd mening, men det är icke sagt, att den i sin framställning till Kungl. Maj:t anser det lämpligt att åberopa allt vad den vet och har att åberopa. Man hänvisar endast till det man anser vara i och för sig avgörande, och det är riksdagens tidigare gjorda ställningstagande. Men eftersom herr Törnkvist på det sätt han gjort vill påstå, att krisrevisionen ingenting har att komma med i sin motivering, får jag väl säga ett par ord även om detta.

Krisrevisionen har tidigare, för något år sedan, haft anledning att mycket ingående undersöka Kinnekullebolagets förhållanden och förvaltning, och därvid ha uppenbarats mycket stora svagheter. Jag vill meddela, att vi därvid ha anlitat den kanske främsta sakkunskap vi ha tillgänglig här i landet för detta ändamål. Detta är ju nämligen en speciell drift, som ytterst få kunna sitta inne med sakkunskap om. En viss del av förvaltningen, den rent administrativa, är dock icke märkvärdigare än att beträffande denna en person, som på detta område i allmänhet besitter vissa förutsättningar, mycket väl kan avge ett omdöme. Och det har visat sig, att den administrativa och ekonomiska ledningen varit behäftade med mycket stora svagheter. Detta har krisrevisionen också tidigare konstaterat, och detta är i och för sig fullgod anledning till att försöka få det ordnat på ett mera rationellt sätt.

Men det är icke heller underligt, att dessa svagheter finnas där, när ett företag av denna art ligger under marinförvaltningens ledning. Vi få komma ihåg, att marinförvaltningen dock är ett verk, som tidigare icke alls haft att syssla med sådana saker och därför uppenbarligen icke kan, vare sig i organisatoriskt avseende eller beträffande personliga krafter, äga kvalifikationer för att leda ett företag av detta slag. När krisrevisionen av marinförvaltningen begärde att få taga del av det material man behövde för att göra en undersökning av förhållandena vid Kinnekulle, blev man också först blankt nekad detta. Man måste därför gå till vederbörande departementschef med en speciell hänvändelse för att få taga del av de handlingar och göra de undersökningar på platsen, som det var fråga om. Och det har sedan vid de undersökningar som gjorts

Anordnande av bostäder för personal vid flottans skifferoljeverk å Kinnekulle. (Forts.)

visat sig, att man icke inom marinförvaltningen haft en organisation avpassad för uppgiften att handhåva ledningen av detta företag, och det finns säkerligen icke någon sådan ännu den dag i dag är. Det finns visserligen en person, som skall ha till uppgift att utöva högsta ledningen från marinförvaltningens sida, men någon verklig sakkunskap på detta speciella område finns där veterligen icke.

Jag anser, att detta är anledning nog för att bestämt yrka på att denna verksamhet avkopplas från marinförvaltningen och överföres till det organ staten har för skifferoljeutvinning, nämligen ledningen för skifferoljebolaget i Närke. Det förefaller mig, som om vad jag nu sagt ändå skulle kunna anses vara av den art, att herr Törnkvist icke längre skall behöva grubbla över den motivering, som bör finnas för ett ställningstagande i avsedd riktning.

Herr Lövgren: Herr talman! Jag har liksom herr Törnkvist följt denna skifferoljeindustris tillkomst med alldeles särskild uppmärksamhet, och jag tycker icke, att man har fog för att såsom herrar De Geer och Persson i Falla angripa marinförvaltningen och den som har utexperimenterat denna oljeutvinning på det sätt, som skett i dagens debatt. Det är väl ingen hemlighet, att skifferoljeverket har tillkommit emot avstyrkande ifrån den höga sakkunskap, som här i landet representeras av ingenjörsvetenskapsakademien. Det var, herr talman, efter ett ingripande av statsutskottets förre ordförande, herr Råstock, som de första medlen anslogos till dessa experiment. Och tack vare det embryo, som vi då fingo, ha vi i dag ett skifferoljeverk, som när jag för några veckor sedan hade tillfälle att bese detsamma gav 26.000 liter olja per dag och som dessutom ger oss rent svavel såsom biprodukt, vilket är av alldeles speciellt värde för vår cellulindustri. Mot bakgrunden av den faktiska omständigheten att olja i dag utvinnes i Kinnekulle och att även biprodukter där börjat utvinnas på ett ur landets synpunkt nyttigt sätt kan jag, även om det skulle finnas vissa brister i fråga om administrationen, icke dela deras mening, som vilja forcera denna fråga. Antalet anställda arbetare kan ju vara en nagel i ögat på somliga, men ledaren för verket anser, att medan man ännu icke har apparaturen alldeles tip top och fullt trimmad bör man hellre ha litet för många arbetare än för få. Även om det skulle finnas bristfälligheter i fråga om administrationen, finns det intet skäl för att man skall försöka sätta dem som ha utexperimenterat denna skifferoljeutvinning under något slags förmynderskap av den ledning, som är tillsatt för skifferoljeverket i Närke. Jag är av precis samma mening som herr Törnkvist i det fallet.

Jag vill sluta med att säga, att det skulle föga hedra den svenska riksdagen och de svenska statsmakterna, om de ginge fram efter de linjer, som herr Persson i Falla och herr De Geer önska, nämligen att här forcerat åstadkomma en sammanslagning utan att veta, huru detta kommer att återverka på verksamheten. Personfrågor kunna ibland spela en mycket stor roll, och jag tror, att det är fallet här. Men jag säger som herr Törnkvist: det är ingen ko på isen, utan vi kunna ta detta rätt lugnt. Det har säkert det svenska samhället den största nyttan utav.

Herr Törnkvist: Herr talman! Jag vill säga herr Persson i Falla och övriga lyssnare, att det icke är marinförvaltningen, som ursprungligen tagit initiativet. Marinförvaltningen har pressats in på denna väg av riksdagen. Initiativet togs, herr talman, år 1928 genom ett direkt uttalande, som gjordes av riksdagen på förslag av statsutskottet och närmast då dess första avdelning om att den då presenterade tillverkningsmetoden, som uppfunnits av den nuva-

Anordnande av bostäder för personal vid flottans skifferoljeverk å Kinnekulle. (Forts.)

rande ledaren, skulle prövas. Marinförvaltningen hade tidigare visat föga lust att giva sig in på denna fråga. Det är riksdagen, som tagit initiativet. Riksdagen har, såvitt jag kan erinra mig, ännu icke anvisat några medel för driften av Kinnekulleverket, utan endast anvisat medel för uppbyggande av fabriken. När denna verksamhet givit resultat, är det mindre väsentligt, om större eller mindre antal ton utvunnits. Uppfinningen har befunnits vara värdefull, och ingen annan metod än denna har gett önskat resultat. I stället för att vara sur, tycker jag man borde vara tacksam för att riksdagens åtgärd att anslå medel för uppbyggande av oljeverket verkligen lett till att värdefulla produkter utvunnits ur kalk- och skifferlagren vid Kinnekulle. Det förefaller, som om man i avsaknad av bärande argument tillgripit den utvägen att giva marinförvaltningen ett särskilt dåligt betyg. Marinförvaltningen har trots sin »bristande sakkunskap» — jag minns icke, om det var det uttrycket herr Persson i Falla använde i sitt anförande — åstadkommit ett förvaltningsresultat, som, om det också ur kvantitativ synpunkt icke blivit sådant, som vi nu skulle önska, dock kvalitativt sett måste betecknas såsom tillfredsställande. Det fortsatta arbetet på ifrågavarande område måste bedrivas på den väg, marinförvaltningen slagit in på. Jag efterlyser allt fortfarande krisrevisionens argument och uppställer frågan: finns någon mera tillförlitlig sakkunskap att tillgå än uppfinnarens? Uppfinnaren har varit knuten till marinförvaltningen och har från början fungerat som ledare på ifrågavarande område. Det hjälper icke, herr talman, att man mobiliserar krisrevisionen. Emot uppfinnaren står sig krisrevisionen ganska slätt. Frågan om driftens ekonomiska resultat är en fråga på längre sikt, mina damer och herrar! De erfarenheter, som vinnas vid den fortsatta driften och ingenting annat är det, som vi måste bygga på i framtiden. Krisrevisionens — jag skall gå så långt, att jag säger »ytterst omotiverade» — framställning rör en fråga, som icke tillhör krisrevisionens verksamhetsområde. Krisrevisionens arbete är mig visserligen främmande, men det vill jag säga här i kammaren, att krisrevisionen har tillkommit efter ett av mig framkommet förslag och att jag icke hade tänkt mig, att krisrevisionen skulle fungera som ett slags förvaltningsmyndighet. Jag skulle betrakta det som olyckligt, om krisrevisionen påtog sig förvaltningsuppgifter. Jag kan icke godtaga krisrevisionen som en auktoritet i denna fråga, inte alls! Den har varit ute i ogjort väder.

Låt oss icke störa det arbete som pågår för att skaffa oss erfarenhet om villkoren för en ekonomiskt bärig produktion på oljeutvinningsens område. Herr talman, här anmäler sig folk från alla håll till att giva råd i denna ömtåliga fråga. Ju flera kockar...!

Herr **Persson** i Falla: Herr talman! Herr Törnkvists argumentering blir verkligen mera underbar ju längre den framskrider. Nu har herr Törnkvist ifrågasatt om krisrevisionen överhuvud taget har rätt att befatta sig med denna fråga. Jag skall icke närmare diskutera den saken. Jag ber endast att få hänvisa herr Törnkvist till regeringen. Jag tror att herr Törnkvists faderskap till förslaget om krisrevisionens inrättande är minst sagt tvivelaktigt. Han har emellertid vid olika tillfällen visat prov på utomordentlig energi och intresse för vad han tydligen anser vara en sin stora uppgift, nämligen att uppfostra krisrevisionen. Vem som än är den ursprunglige initiativtagaren, så kommer man ju icke ifrån, att det är regeringen, som genomfört inrättande av en krisrevision och fastställt instruktion för krisrevisionen. Om det vore så, att krisrevisionen överskridit sin av Kungl. Maj:t bestämda befogenhet, måste det förefalla rätt egendomligt, att verbörande statsråd på krisrevisionens hem-

Anordnande av bostäder för personal vid flottans skifferoljeverk å Kinnekulle. (Forts.)

ställan har givit marinförvaltningen bestämda order att till revisionens förfogande ställa de handlingar och det övriga material, som revisionen önskat taga del av. Den anmärkning, som herr Törnkvist riktat mot krisrevisionen, får han i stället rikta mot regeringen, som nog, skulle jag tro, kan giva herr Törnkvist svar.

Herr Lövgren visade sig i sitt anförande mycket indignerad över, att det från mig och herr De Geers sida skulle ha riktats anmärkningar emot marinförvaltningen och emot uppfinnaren av Kinnekullemetoden. De anmärkningar mot marinförvaltningen, som jag framställt, ha provocerats av herr Törnkvist. Jag har icke ett ögonblick önskat att draga in marinförvaltningen i denna debatt, men jag tvangs därtill genom herr Törnkvists anförande. Det är nog ibland så som ordspråket säger, att man har anledning att bedja Gud bevara sig för sina vänner. Det förefaller mig, som om marinförvaltningen skulle ha anledning till den bönen med tanke på herr Törnkvists uppträdande i dag. Angående vad som här har yttrats om uppfinnaren, så vill jag säga, att varken jag eller, såvitt jag vet, herr De Geer eller någon annan i denna kammar har, som herr Lövgren påstod, angripit uppfinnaren. Ingen har gjort det. Det förefaller således, som om herr Lövgren skulle ha kommit in på tankebanor, som ligga i det blå och ingalunda ha med verkligheten att göra. Hade han verkligen haft litet mera saklig kontakt med detta ärende, så skulle han aldrig yttrat sig på det sätt som han gjorde.

Herr Törnkvist frågar, om det finns någon annan sakkunnig här i landet, som bättre kunde klargöra saken och som är mera vederhäftig än uppfinnaren av Kinnekullemetoden. Det är mycket vanligt — jag tror nästan, att det är regel — att uppfinnare, hur utomordentliga de än kunna vara på sitt speciella område, icke besitta större kvalifikationer som företagsledare. Vad vi här riktat oss emot har icke varit metoden. Den har visat sig användbar vid Kinnekulle och har i viss utsträckning utbyggts även vid Kvarntorp. Herr Törnkvist sade, att det finnes ingen annan metod än denna. Jo, med förlov sagt, herr Törnkvist, det finns det visst. Det finns olika metoder, dels den berghska metoden, d. v. s. densamma, som användes vid Kinnekulle, dels en metod, som tidigare funnit användning vid den estländska oljeutvinningen, men som måste modifieras med hänsyn till den svenska skifferns särskilda beskaffenhet och en annan metod, som sedan länge använts vid de stora oljeutvinningarna i Skottland, och dessutom ytterligare en metod, som utgör en kombination av ett par andra system och som skall liksom den berghska och den modifierade estländska användas vid Kvarntorp. Den berghska metoden är således icke den enda, men därför skola vi icke tveka att skänka uppfinnaren, ingenjör Bergh, allt det erkännande som han är värd. Han har självständigt arbetat ut sin metod och har därvid lagt ned ett oerhört arbete. Detta bör erkännas, men här är icke bara fråga om arbetsmetoder, utan det gäller också pengar. Om det anslag, som här föreslagits, beviljas, så tror jag — jag har icke någon siffersammanställning framför mig — att staten de senaste tre åren till Kinnekulleverket anslagit i runt tal 10.5 miljoner kronor, förutom de rätt stora anslag som långt tidigare givits. När staten anslår så stora summor, så bör staten sannerligen också ha någonting att säga till om på ifrågasvarande område, och staten bör representeras icke genom ett organ, som i övrigt har helt andra uppgifter, utan genom ett organ, som på olika sätt är så utrustat och har de kvalifikationer, som erfordras för att med minsta kostnader uppnå det resultat som äsyftas. Det är detta, som ligger bakom denna framställning, vilken går ut på, att skifferoljebolaget, inom vilket sakkunskap finnes, skall taga Kinnekulleverket under sin ledning. Det betyder icke, att den

Anordnande av bostäder för personal vid flottans skifferoljeverk å Kinnekulle. (Forts.)

tekniske ledaren vid Kinnekulle utan vidare skall skjutas åt sidan. Han kan helt visst komma att få arbetsuppgifter ändå, men det betyder, att man får en annan organisation och administration av det hela, och att man kanske också vinner vissa tekniska fördelar. Herr Lövgren var mycket angelägen om att betona, att man nu vid Kinnekulleverket lyckats utvinna biprodukter. Ja, det är sannerligen icke för tidigt, att man efter ett decenniums verksamhet nu tagit itu med detta. Man har hittills icke ansträngt sig för att få ut biprodukter i den omfattning och på det sätt, som betingats främst av ekonomiska men även av andra hänsyn. Herr Törnkvist efterlyser alltså krisrevisionens motivering. Jag tror icke jag kan tillfredsställa honom med någon som helst upplysning, någon som jag givit eller någon, som jag är i stånd att ytterligare giva. Jag tror, att herr Törnkvist kommer att fortfarande efterlysa krisrevisionens motivering. Det är ingenting att göra åt den saken. Det förefaller mig dock, som om de upplysningar, jag lämnat, borde kunna tillfredsställa kammarens övriga ledamöter.

Herr Törnkvist: Herr talman! Intet är vissare än att jag fortfarande efterlyser krisrevisionens motivering. Jag håller mig till krisrevisionens skrivelse till Kungl. Maj:t. Jag tror, att jag har större fog att giva herr Perssons i Falla anförande beteckningen »en samling insinuationer» än vad han har att beteckna mitt tidigare anförande som uttryck för insinuationslusta.

Jag måste, herr talman, fråga mig, hur jag har kunnat provocera herr Persson i Falla till att anfälla marinförvaltningen — jag som icke tidigare nämnt denna institution, som dock är ett statligt förvaltningsverk och, om den har kvar förvaltningen av Kinnekulleverket, uttrycker statens vilja på området. Herr Persson i Falla vet ju, att marinförvaltningen är en regeringen underlydande förvaltningsapparat. Sålunda: staten behöver icke stå här och klaga, att den icke har något inflytande. Däremot är det sannolikt, att en styrelse för ett bolag, sammansatt av mäktiga människor och uppburen av det intresse, som jag, trots risken att bli missförstådd, synes ha fog att kunna spåra uti denna framstöt, blir sådan att regeringen icke — och framför allt icke riksdagen — lika lätt kommer till rätta med densamma som med marinförvaltningen. Men riksdagen kan komma till rätta med marinförvaltningen mycket lätt.

Om jag sålunda, utan att nämna marinförvaltningen i sådant sammanhang i mina tidigare anföranden, har kunnat provocera herr Persson i Falla till att göra anfall på marinförvaltningen, måste det vara uttryck för en fullständigt förtvivlad argumenteringsställning från herr Perssons i Falla sida: han måste retirera över på marinförvaltningen, så som skett. Jag tror, att jag har rätt god bekantskap med den på grund av mitt nittonåriga arbete på första avdelningen med militära frågor. Jag måste säga, att den i en del övrigt icke är alldeles oangriplig, men i detta fall är den oangriplig. Man bör ihågkomma att den har som vanligt förvaltat de medel, som riksdagen anslagit till den för denna speciella uppgift, och oljeutvinningen i och för sig har riksdagen ännu icke anvisat medel till. Det är bara uppbyggandet av fabriken, som riksdagen anslagit medel till. Om vi ville se oljan rinna ur ledningarna, så måste ju marinförvaltningen skaffa sig förvaltningsmedel inom ramen av till den i övrigt anvisade tillgångar. Jag måste säga till kammaren, när nu debatten är så envis, att det är statsutskottet, som »pressat» fram igångsättningen av oljeutvinningen. Vi voro där i våras i början av maj, och vi fordrade efter så många års löften att få se oljan rinna ut. Vi fordrade det helt enkelt. Den 15 maj rann den första oljan ut. Detta sattes således i gång på direkt »press-

Anordnande av bostäder för personal vid flottans skifferoljeverk å Kinnekulle. (Forts.)

ning» från statsutskottets sida. Denna »pressning» blev verkningsfull, även om den icke var mekanisk. Men det är klart, att sedan fabriken blivit färdig och man sysslade med förberedelserna att sätta verket i gång, så kunde det utan denna framstöt från statsutskottets sida kanske ha kunnat dröja ännu en månad, innan vi fått se något resultat. Vi fingo den första oljan, och den kunna herrarna titta på, om ni vill; den står i statsutskottets skåp. Där ligger för resten också en ganska respektabel del svavel. Vi ha alltså vittnesbörden hos oss.

Det kan inte hjälpas, att jag känner mig nästan trött nu, herr Persson i Falla, och jag pratar ju icke särdeles gärna i kammaren, även om det i dag blivit litet väl mycket. Jag representerar ju den ansvariga del av statsutskottet, som sysslar med dessa frågor. Jag måste ju svara på både påståenden och fantasier, för att kammaren icke skall vara oklar om vad det är fråga om. Ty herr Persson i Falla har sannerligen icke hjälpt till att sprida klarhet över detta spörsmål — icke alls — utan han har väl något slags Närkeintresse, som driver honom. Jag har sedan många år upphört att representera t. ex. Blekinges intressen, som herr Persson i Falla väl förstått, därför att jag funnit, att under mina första riksdagar, särskilt under min andra period, var det nästan olyckligt att tala om att man var bleking. Ty när man gjorde det och sökte föra fram ett flottintresse, minskade det anslagen och drog ned intresset för Blekinge, herr talman!

Herr Lövgren: Herr talman! Herr Persson i Falla sade, att jag svävade i det blå. Jag vill bara säga till herr Persson i Falla, att när protokollet är utskrivet kan han jämföra vad som står där med de fakta, som han själv känner till om denna sak. Det skall visa, att mitt anförande endast bestod av vad som är fakta i saken.

Det bästa faktum i denna sak är, att där rinner 26,000 liter olja om dagen vid Kinnekulle, vilket gör 9,000,000 liter om året. Det innebär, att den kapitalinvestering, som skett, icke ser så förfärligt hopplös ut mot bakgrunden av de priser på brännolja, som råda. Det är fakta i saken.

Sedan säger herr Persson i Falla, att han ej angripit den, som utexperimenterat detta verk. Nej, det händer ibland, om man kastar en sten mot ett fönster, att den träffar någon, som står innanför detta fönster. Herr Perssons i Falla metod i dag är just den att kasta sten utan att direkt angiva mot vem den kastas. Realiter måste det leda till, att det blir uppfinnaren, som blir träffad. Så ligger det till beträffande denna sak.

Nu kommer herr Persson i Falla med en sak till. Han sade: Det är icke bara den metod, som nu användes vid Kinnekulle, som skall användas vid Örebroverket; man skall också använda en annan metod, som tidigare använts i Estland, men denna metod är ej klar att utan vidare användas på svenska skiffar. Ja, herr talman, det var det som var ägget i denna fråga! Så småningom komma vi att få se, om det var ett friskt eller ett ruttet ägg.

Herr Persson i Falla: Herr talman! Jag skall lugna herr Törnkvist med att jag har inga som helst ortsintressen eller lokala intressen att bevaka i dagens fråga. Anläggningen i Kvarntorp är en rent statlig anläggning, ingenting annat, och verksamheten där kommer att gå fullt oberoende av om Kinnekullebolaget överföres under samma förvaltning eller ej. Alltså, det Närkeföretag, av vars intressen herr Törnkvist nämnde, att jag skulle vara driven, kunna vi ställa helt och hållet utanför denna diskussion. Det finns intet sådant intresse.

Anordnande av bostäder för personal vid flottans skifferoljeverk å Kinnekulle. (Forts.)

Sedan skall jag helt kort och gott svara herr Törnkvist. Jag skall icke ingå på resonemanget i övrigt; det är fullkomligt onödigt. Men när herr Törnkvist säger, att staten icke bidrager med ett enda öre till oljeutvinningen vid Kinnekulle utan att det enda den gjort är att den anslagit medel till byggnaderna, så kan man fråga: Varför har den gjort detta? Har staten anslagit 10.5 miljoner kronor bara för att ge ut pengarna, bara för att få upp fabriksbyggnaderna på Kinnekulle? Eller är det icke männe så, att staten anslagit dessa pengar just för att få fram olja; och skulle man icke få fram oljan i den mängd och på det sätt, som man haft anledning att vänta, så äro statens pengar bortkastade. Det är det som är det väsentliga i denna sak. Om man formellt anslår pengarna till oljeskifferdriften eller till byggnader spelar ingen som helst roll i detta sammanhang.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 4.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 326, angående ändrade grunder för utlåning av medel till den för beredande av bostäder åt centrala torpedverkstadens personal bildade bostadsrättsföreningen,

nr 328, angående godkännande av vissa riktlinjer för penninglotteriväsendet; och

nr 329, angående ändrade taxor å lotspenningar för lotsningen i Öresund.

Dessa propositioner hänvisades genast till statsutskottet.

§ 5.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 221, rörande av Kungl. Maj:t i propositionen angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 behandlade frågor om vissa engångskostnader i samband med besparingsarbetet; och

nr 222, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42, i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 6.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 224, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde.

Punkterna 1—4.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 5.

Lades till handlingarna.

Andra kammarens protokoll 1941. Nr 46.

§ 7.

Föredrogs, punktvis, statsutskottets utlåtande, nr 225, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 8.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 226, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2.

Lades till handlingarna.

Punkten 3.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 9.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 227, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde; och

nr 229, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42, i vad propositionen avser folkhushållningsdepartementets verksamhetsområde.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 10.

Förhöjt dyrtidstillägg å dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, m. m. Föredrogs sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande, nr 5, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förhöjt dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, m. m., dels och i ämnet väckta motioner.

Genom en den 26 september 1941 dagtecknad proposition, nr 304, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden, föreslagit riksdagen att

dels antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om förhöjt dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag samt

2) förordning om förhöjt dyrtidstillägg å blindhetsersättning,

dels medgiva, att de för budgetåret 1941/42 anvisade förslagsanslagen till Bidrag till folkpensioner och invalidunderstöd m. m., Barnbidrag och Ersättning åt blinda m. m. finge tagas i anspråk för bestridande av kostnaderna för utbetalning av de ytterligare dyrtidstilläggen å respektive folkpensioner och invalidunderstöd, barnbidrag samt blindhetsersättningar,

Förhöjt dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag,
m. m. (Forts.)

dels ock medgiva, att det för budgetåret 1941/42 anvisade förslagsanslaget till Ersättning till postverket för pensionsutbetalningar finge tagas i anspråk för bestridande av kostnaderna för postverkets bestyr med utbetalning av de ytterligare dyrtidstilläggen å folkpensioner och invalidunderstöd.

I anledning av propositionen hade inom riksdagen väckts tre motioner, nämligen motionen i första kammaren nr 246 av herr *Elofsson, Gustaf, m. fl.*, samt motionerna i andra kammaren nr 340 av herr *Mattsson m. fl.* och nr 341 av herr *Hagberg i Luleå m. fl.*

I motionen II: 341 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att det i propositionen föreslagna tillägget å folkpensioner, invaliditetsunderstöd och blindhetsersättning måtte höjas till två månadsbelopp.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte

dels antaga de genom förevarande proposition framlagda förslagen till

1) lag om förhöjt dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag samt

2) förordning om förhöjt dyrtidstillägg å blindhetsersättning,

dels medgiva, att de för budgetåret 1941/42 anvisade förslagsanslagen till Bidrag till folkpensioner och invalidunderstöd m. m., Barnbidrag och Ersättning åt blinda m. m. finge tagas i anspråk för bestridande av kostnaderna för utbetalning av de av utskottet förordade ytterligare dyrtidstilläggen å respektive folkpensioner och invalidunderstöd, barnbidrag samt blindhetsersättningar,

dels ock medgiva, att det för budgetåret 1941/42 anvisade förslagsanslaget till Ersättning till postverket för pensionsutbetalningar finge tagas i anspråk för bestridande av kostnaderna för postverkets bestyr med utbetalning av de ytterligare dyrtidstilläggen å folkpensioner och invalidunderstöd; samt

B. att motionerna I: 246, II: 340 och II: 341 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Gustaf Elofsson* och *Hansson* i Rubbestad, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen måtte

dels med förklaring att det i propositionen framlagda förslaget till lag om förhöjt dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag icke kunnat i oförändrat skick antagas, för sin del antaga ett av reservanternas framlagt lagförslag i ämnet,

dels antaga det genom propositionen framlagda förslaget till förordning om förhöjt dyrtidstillägg å blindhetsersättning,

dels medgiva, att de för budgetåret 1941/42 anvisade förslagsanslagen till Bidrag till folkpensioner och invalidunderstöd m. m., Barnbidrag och Ersättning åt blinda m. m. finge tagas i anspråk för bestridande av kostnaderna för utbetalning av de av reservanternas förordade ytterligare dyrtidstilläggen å respektive folkpensioner och invalidunderstöd, barnbidrag samt blindhetsersättningar,

dels ock medgiva, att det för budgetåret 1941/42 anvisade förslagsanslaget till Ersättning till postverket för pensionsutbetalningar finge tagas i anspråk för bestridande av kostnaderna för postverkets bestyr med utbetalning av de ytterligare dyrtidstilläggen å folkpensioner och invalidunderstöd;

B. att motionerna I: 246 och II: 340 måtte anses besvarade genom vad reservanternas under A. hemställt; samt

Förhöjt dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, m. m. (Forts.)

C. att motionen II:341, i den mån den icke blivit besvarad genom vad reservanterna under A. hemställt, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Sedan utskottets hemställan, föredragits, anförde:

Herr **Hansson** i Rubbestad: Herr talman! Såsom framgår av detta utlåtande är syftet med det föreliggande förslaget att bereda kompensation åt pensions-tagare för den ökade dyrtid, som har inträtt sedan 1939. Av den utredning, som är presterad, framgår, att indextalet stigit från 108 den 1 juli 1939 till 140 den 1 juli 1941. Det vill med andra ord säga, att det varit en levnads-kostnadsstegring av 29.6 procent. Att man under sådana omständigheter vill vara med om att giva kompensation är en självklar sak. Det ger också utskot-tets utlåtande bevis för; såväl utskottet som reservationen avse en sådan. Men det är i fråga om på vilket sätt denna kompensation skall utgå som mening-arna äro delade. Kungl. Maj:t har föreslagit, att det skall vara en utanord-ning med en viss procent av de utgående pensionerna. Detta innebär, att för sådana, som ingå i dyrtidsgruppen III, dyrtidstillägget skulle bli 125 kronor för år räknat för sådana som ha högsta tilläggspensionen, under det att för dyrtidsgruppen I det enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle bli endast 75 kronor.

Vi ha ansett, att detta procentuella tillägg icke fyller rättvisans krav. Vi ha den bestämda uppfattningen, att den inträdda kostnadsstegringen icke är procentuell i förhållande till de löner eller förmåner, som man har på de olika orterna, utan att den är ungefär lika stor på landsbygden som i städerna, för att nu icke säga, att kostnaderna i vissa fall till och med äro högre på landsbygden.

Det är åtskilliga faktorer, som ha medverkat till detta. Förr hade man exempelvis många småslaktare på de olika orterna, som möjligtvis kunde sälja något billigare än vad slaktarna i städerna kunde göra. Nu äro dessa landsbygdsslaktare avkopplade. All slakt går så gott som uteslutande till slakterierna i städerna, och sedan måste köttet transporteras tillbaka till landsbygden. De ökade transportkostnader, som ha inträtt sedan världskriget, ha också medfört, att man nu får betala högre pris på landsbygden för dessa saker än vad man får göra i städerna. Jag skall endast nämna som exempel, att man i min hemkommun får betala 30 öre mera per kilo för kött och köttfärs än vad man får betala i staden, som ligger på tre mils avstånd, och det förhåller sig på samma sätt med åtskilliga andra förnödenheter.

Staten sätter ju nu i regel ett visst pris på de flesta livsmedel — socker, mjöl, gryn och litet av varje — och dessa priser innebära samma kostnadsökning på landet som i städerna. Att man då skall ge städerna, särskilt i ortsgrupp III, större förmåner än som gälla för landsbygden ha vi icke kunnat finna oss uti, utan vi ha i den reservation, som är fogad till utskottsutlåtandet, pekat på en utväg, varigenom man skulle få mera rättvisa till stånd. Kungl. Maj:t har själv varit tveksam om vilket belopp som skulle utanordnas, men har funnit sig böra gå på den i propositionen föreslagna vägen på den grund, att det skulle medföra stora tekniska svårigheter att utanordna annat än helt månadsbelopp av nu utgående pensioner. Vi ha för vår del tänkt oss den utvägen, att tillägget skulle utgå så, att ett extra månadsbelopp skulle utbetalas till pensionstagare i ortsgrupperna II och III, medan de i ortsgrupp I skulle erhålla två extra månadsbelopp. En pensionstagare i ortsgrupp III, som nu har högst 500 kronor i tilläggspension, skulle alltså erhålla ett tillägg av 125 kronor per år och en pensionstagare i ortsgrupp II, som nu har högst 400 kro-

Förhöjt dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag,
m. m. (Forts.)

nor i pensionstillägg, ett tillägg på 100 kronor per år, vilket belopp även skulle utgå i ortsgrupp I, där det högsta pensionstillägget är 300 kronor. Jag anser detta vara en utjämning som vore lätt att genomföra, då det icke behöves möta några större svårigheter att utanordna två månaders belopp i stället för en månads och inga tekniska svårigheter torde vidhäfta detta system. Det har ju redan anförts, att prisstegringen är lika stor, om icke större på landsbygden än i städerna, och därför torde det vara en gärd av rättvisa att redan nu gå in för ett bifall till reservationen.

Detta system med dyrortsgruppering har åtskilliga gånger här i riksdagen varit föremål för kritik, och ju längre tiden lider och allt eftersom dyrtiden blir svårare, desto större blir orättvisan, om man skall utmäta dyrtidstillägget procentuellt. Det visar detta förfarande. Förut ha vi haft en skillnad på 200 kronor i pensionsbeloppen mellan dyraste ort och billigaste ort. Enligt Kungl. Maj:ts och utskottets förslag skulle denna skillnad höjas med 25 procent till 250 kronor. Vi hava ansett, att det i stället borde vara en utjämning som minskade avståndet i stället för att öka det. Pensionsstyrelsen har också påvisat, att åtskilliga svårigheter uppstå, om man skall fortsätta med denna procentuella beräkning av dyrtidstillägget, och tiden torde verkligen vara inne att nu frågå densamma.

Man vill göra gällande, att för dyrorterna hyran är den mest framträdande posten. Det har emellertid visat sig, att någon särskild stegring av hyran icke inträtt under senaste tiden. Beträffande folkpensionärerna i städer och andra »dyrorter» torde det i stället vara så, att för dem en minskning av hyresutgiften inträtt, enär på sista tiden anordnats ganska många s. k. pensionärshem, där dessa åldringar som åtnjuta folkpension kunna bo mot billig hyra. Så är emellertid icke fallet på landsbygden; där får man åtminstone ingen minskad hyra utan i stället en ökad. Jag anser också, att detta system att privilegiera dyrorterna är en politik som man icke i det långa loppet bör hålla på med. Vi ha fått en proposition, som visserligen ännu icke blivit behandlad här i riksdagen men som antagligen kommer upp vid nästa arbetsplenium, där anslag begäres på många miljoner kronor för utrymning av åldringar och barn ur städerna. Jag tycker, att man skulle göra klokt i att man i god tid vidtog sådana åtgärder, att dessa gamla kunde frivilligt på ett tidigt stadium söka sig ut på landsbygden, i stället för att statsmakterna nu ordna det så, att de gamla finna det till sin fördel att bo kvar i städerna.

Den enda nackdel som vårt förslag innebär är naturligtvis den stora kostnadsökning som förslaget måste medföra. Denna beräknas i reservationen till ungefär 7 miljoner kronor. Jag vill emellertid då poängtera, att i detta belopp 7 miljoner kronor ingå icke enbart statens kostnader utan också de kostnader som städer och landsbygdens kommuner måste ut med. Man måste alltså draga ifrån dessa kostnader, då det gäller att komma fram till de direkta statsutgifterna.

Herr talman! Med anledning av vad jag yttrat ber jag att få hemställa om bifall till den reservation, som är bifogad utskottets förslag.

Häruti instämde herrar *Carlsson* i Bakeröd, *Gustafsson* i Lekåsa, *Werner Andersson* i Vigelsbo, *Andersson* i Ovanmyra, *Hansson* i Skediga, *Gardell Jonsson* i Skedsbygd, *Norup* och *Gustafson* i Vimmerby.

Herr **Karlsson** i Grängesberg: Herr talman! Jag måste säga, att det är med verklig tillfredsställelse som man kan konstatera, att det förefinns för närvarande en enig vilja hos alla grupper här i riksdagen att bringa folkpensionä-

*Förhöjt dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag,
m. m. (Forts.)*

terna en ytterligare hjälp. Jag har stått i kontakt med många av dessa gamla folkpensionärer, och jag har blivit anmodad att särskilt framföra deras varma tack för de initiativ som socialministern har tagit, nu och tidigare, för att komma denna behövande folkgrupp till hjälp och stöd.

De gamla folkpensionärerna leva i allmänhet under mycket bekymmersamma förhållanden. Det veta vi alla. Och stegringen av levnadskostnaderna drabbar denna befolkningsgrupp synnerligen hårt. När livsmedelsfördyringen, såsom den föregående ärade talaren också anfört, går fram i stort sett likartad över hela landet, är det emellertid självklart, att pensionärerna i ortsgrupp I, alltså pensionärerna med de lägsta pensionsunderstöden, få sitta hårdast emellan. Redan när frågan om dyrtidstillägg på folkpensionerna vid riksdagens början i år upptogs till behandling, framförde jag därför förslag om att dessa dyrtidstillägg skulle utgå med likartat belopp inom samtliga dyrortsgrupper. Jag anser fortfarande, att det är den enda riktiga vägen, om man i detta fall vill skipa rättvisa. Jag anser också, att de institutioner, som förberedande handlagt denna fråga, mera på allvar borde ha sökt komma fram till en lösning efter den linjen.

I frågans nuvarande läge vill jag emellertid icke riva upp någon ytterligare detaljdiskussion om detta. Jag vill blott hänvisa till de synpunkter som jag anförde i min motion och i mina anföranden, när denna fråga förra gången — jag tror det var den 5 februari i år — var föremål för behandling.

Den reservation, som är avgiven av herrar Elofsson och Hansson i Rubbestad, sträcker sig knappast längre än till att ge full kompensation för dyrtiden åt de pensionärer som ha de lägsta pensionsunderstöden. Det är icke så ofta som man, när det gäller sådana här frågor, står på samma linje som herr Hansson i Rubbestad, men denna gång gör jag det. Då jag anser, att pensionärerna med de lägsta pensionsunderstöden mer än väl behöva få full kompensation för dyrtiden, kommer jag, herr talman, att rösta för reservationen och yrkar sålunda bifall till densamma.

Herr Senander: Herr talman! Trots att det givetvis är ganska utsiktslöst att mot ett enhälligt utskott nå ett bifall till den motion som vår grupp ingivit i denna fråga, anser jag mig ändå böra anföra några synpunkter.

Jag vill instämma med den föregående talaren, då han framhåller, att det finns väl knappast någon samhällsgrupp som är så utsatt för dyrtidens påfrestningar som våra folkpensionärer. Det är också känt, att pensionerna redan innan dyrtiden satte in voro omöjliga att existera på. När dyrtiden gjorde sig märkbar, innebar detta faktiskt för folkpensionärerna början till en katastrof, så mycket mera som statsmakterna först sjutton månader efter krigsutbrottet beviljade dem dyrtidstillägg och då i synnerligen otillräcklig omfattning. Dessa dyrtidstillägg täcka faktiskt icke på långt när den verkliga levnadskostnadsökningen för pensionärerna. Det är därför ingenting annat än nakna fakta, om man fastslår, att nöden är en ständig gäst i många folkpensionärers hem. De sakna det allra nödvändigaste och få ofta bo i lägenheter som utdömts av myndigheterna på respektive orter.

Jag har varit i tillfälle att studera en mångfald uppgifter om hur folkpensionärer söka dra sig fram på sina små pensioner. Den bild man får av tillståndet bland dessa folkpensionärer är faktiskt skrämmande. Jag skall ta några exempel för att på det sättet få dem till kammarens protokoll. En änkefru i Finnerödja har 25 kronor i månaden i pension. Några andra inkomster existera icke för henne. Av dessa 25 kronor använder hon 5 kronor till hyra, 6 kronor till bränsle, 2 kronor anser hon sig behöva till kläder, 50 öre gå till tidningar,

Förhöjt dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag,
m. m. (Forts.)

1 krona till två och såpa, 50 öre till sysaker och 25 öre till försäkring. Något utöver detta har icke beräknats. Till mat för hela månaden återstå således kr. 9:75. En gammal fiskare i Mollösund har kr. 26:60 i pension. Andra inkomster saknas. Han har visserligen ingen hyra, men om han skall klara bränsle, kläder, skolagning, tidningar, rengöringsmedel, sjukkassan och andra liknande utgifter, återstår ingenting till mat. En annan fiskare har kr. 18:60 i pension och 20 kronor i andra inkomster. Han får kr. 9:15 över till mat vid en synnerligen snäv beräkning av övriga utgifter. Ett gammalt par i Göteborg har för vardera maken kr. 36:20 i pension. Med ett kommunalt bidrag av 20 kronor är den sammanlagda inkomsten för båda dessa gamla kr. 92:40. Det låter faktiskt icke så tokigt på papperet. I hyra måste dessa erlägga 37 kronor, och med övriga knappt tilltagna utgifter blir det icke mer än kr. 24:50 över till mat åt dessa båda gamla. I det sista fallet rör det sig om en man — jag tar det såsom exempel på vilka levnadsöden som ofta ligga bakom dessa gamla — som började sitt livsverk vid 12 års ålder på en fabrik i Norrköping. Vid 25 års ålder blev han stenhuggare. År 1927 blev han sjuk, och sjukdomen varade i 2 år, varav han tillbringade ett år på sjukhus. Han kunde efter denna sjukdom icke fortsätta med tungt arbete utan satte upp ett skomakeri. På grund av ålder och sjukdom var han emellertid icke i stånd att hålla på så länge med sin verksamhet och försökte därför sälja sitt skomakeri. Men inkomsten på försäljningen skulle fattigvården enligt särskilt påpekande taga hand om på grund av hans återbetalningsskyldighet till fattigvården.

Det är klart, att man kan anföra många liknande exempel, men det är onödigt att göra detta, ty jag tror, att de flesta av oss äro fullt på det klara med att de pensioner, som nu tillmätas våra gamla, äro omöjliga att existera på. Flera hundra folkpensionärer ha emellertid till sina föreningar lämnat uppgifter på sitt läge, och faktiskt är varje sådan uppgift en förtvivlad bild ur de fattiga gamlas liv.

Det kan invändas — och det har också invänts — att fattigvården måste träda emellan i dylika fall. Jag betraktar detta som en dålig invändning, för det första därför att statsmakterna sedan många år tillbaka gjort den bestämda utfästelsen att pensionerna böra vara så tilltagna, att fattigvården i stort sett icke behöver anlitas, och för det andra därför att de gamla många gånger visa en panisk förskräckelse för allt vad fattigvård heter — och detta icke utan skäl. Landshövding Jacobsson konstaterade vid ett tillfälle offentligt, att — jag citerar — »det är illa ställt med fattigvården i synnerhet på landsbygden». Landshövding Jacobsson vet säkert vad han talar om från sina inspektionsresor i det fattiga Bohuslän. Men det är icke bara på landsbygden som det i detta fall är illa ställt, utan även i städerna förekomma grava missförhållanden på detta område. Fattigvårdsbyråkratien är en skräck för många hjälpsökande. Det faller mig naturligtvis icke in att bestrida, att fattigvårdens tjänstemän ha en synnerligen svår uppgift och att det därför icke kan undvikas, att mannamän ibland förekommer. Fattigvårdslagarna äro för övrigt så avfattade, att de vid en tillämpning efter bokstaven motverka lagens syfte. Faktum är dock, att många fattigvårdstjänstemän äro mera nitiska än vad lagen kräver. De utöva ofta sin uppgift mekaniskt och själlöst — ja ofta brutalt. I flera fall visa de faktiskt en större benägenhet att bestrida en hjälpsökandes behov än att omsorgsfullt pröva detsamma. Det är klart, att när sådant förekommer dra sig de gamla för att anlita fattigvården. Det är därför läget är så förtvivlat i många fall för våra folkpensionärer. Såsom ett uttryck härför har man nu kommit dithän att man från alla läger, från såväl enskilda som myndigheter, erkänner, att så är förhållandet.

Förhöjt dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, m. m. (Forts.)

Statsrådet Möller har nyss varit nere i Göteborg på ett möte med folkpensionärerna och där deklarerat sin otillfredsställelse med det nuvarande systemet och utlovat förbättringar. Jag är också övertygad om att socialministern är besjälad av en allvarlig vilja att trygga de gamlas ålderdom. Men det är därför så mycket mera förvånansvärt, att regeringen framlagt ett förslag till dyrtidstillägg som icke ens kompenserar de ökade levnadskostnaderna. Förmodligen är det väl så, att de krafter, som år 1936 icke ens drogo sig för att framkalla en regeringskris för att hindra bättre folkpensioner, åter gjort sig påmint i inom regeringen. Man kan i varje fall icke draga någon annan slutsats av den ganska märkliga motivering som presteras för förslaget. Det kan nämligen knappast ha varit statsrådet Möller som i verkligheten står för åberopandet av »administrativ-tekniska» svårigheter såsom skäl för att man på nytt skall underkompensera de gamla för dyrtiden. Skälet kan icke vara annat än ett svepskäl. Jag tror icke heller, att det är statsrådet Möllers känslor för de gamla som uttryckas i att man finner det vara absolut otillåtligt att ge de gamla 3 $\frac{1}{3}$ procent utöver en mycket tvivelaktig indexberäkning, vilket skulle bli fallet, om man gav dem två månaders pension i stället för en månads, men samtidigt anser det vara fullt i sin ordning att underkompensera dessa gamla med 5 procent. Jag finner det vara synnerligen beklagligt, att statsrådet Möller i den nationella samlingens missbrukade namn tvingats att tala med högerns reaktionära tunga i stället för att låta sina känslor för de gamla följa utslaget.

Som motiv för denna behandling av de gamla åberopar man krissituationen. Det motivet får numera tjäna som betäckning för både underlåtenhets- och verksamhetssynder från statsmakternas sida. Inför det magiska ordet »krisen» får all logik falla. Men vad vore mera berättigat och logiskt än att just i en svår situation trygga åldringarnas existens och fullt ut skydda dem mot krisens verkningar? I kristider är behovet av stöd åt denna ganska eftersatta befolkningsgrupp större än eljest och borde föranleda ökade hjälpåtgärder från samhällets sida i stället för en minskad hjälpverksamhet. Här är det återigen krassa förmögenhetsintressen som stå hindrande i vägen. Hänsynen till kapitalet går före hänsynen till den stora massan. Det är, bland annat, av hänsyn till sådana som Svenska Dagbladets stackars kamrersfamilj i Södertälje med sina 10,000 kronor om året, som folkpensionärerna måste hållas kort — denna familj som enligt nyssnämnda tidning lämnade ett så vackert prov på hushållningskonst genom att avstå från sprit samt teater- och restaurangbesök. Men dessa hänsyn kunna aldrig godkännas som berättigade. Det är klart, att de gamla för sin del icke kunna godtaga ett sådant skäl som att krisen och svårigheterna under densamma lägga hinder i vägen, såsom motivering för att de icke ens kunna kompenseras för dyrtiden. Icke minst ur denna synpunkt anse vi det befogat med en ytterligare förbättring av dyrtidstillägget på folkpensionerna, och jag slutar därför, herr talman, med att yrka bifall till vår motion i ämnet.

Fru Nordgren: Herr talman! Innan jag går in på här föreliggande fråga måste jag uttala min förvåning över att reservanterna komma med ett förslag till kammaren, som de, såvitt jag kan erinra mig, icke framfört i utskottet och som därför icke där blivit föremål för behandling. Om reservanterna tänkt gå fram på denna linje, hade det väl varit rimligt att låta utskottets ledamöter taga del av ett sådant förslag och säga sin mening om detsamma. Så har mig veterligen icke varit fallet, ty jag, som suttit med i utskottet, har icke hört talas om förslaget förrän jag fick läsa det i betänkandet. Det brukar ju icke vara vanligt, att man gör på det sättet. Har man ett nytt uppslag, vill man ju gärna också få det under debatt. Det är ju möjligt, även om jag icke vill

*Förhöjt dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag,
m. m. (Forts.)*

säga att det är troligt, att man i så fall åtminstone hade tagit det under övervägande.

I stället för det ursprungliga förslaget i motionen ha reservanterna försökt lösa frågan på det sättet, att man, vad gäller dyrtidstillägget, vill ha två i stället för tre ortsgrupper. Jag vill ingalunda bestrida, att det finnes enskilda pensionärer i lägsta ortsgruppen, som kunna ha det lika svårt som pensionärer på dyrorterna, men även om detta erkännes är det dock generellt sett så, att man kunnat konstatera, att pensionärerna i första ortsgruppen reda sig bra mycket bättre på sina pensioner än pensionärerna på dyrorterna göra.

Vid samtal med gamla ute i bygderna på skilda orter i landet ha dessa vid mer än ett tillfälle sagt, att »vi äro så tacksamma för våra pensioner och vi reda oss med dem». Gamla människor äro ju heller icke vana vid att ha så mycket kontanta medel i sina händer. I vissa fall har man kanske, då sjukdom eller annat stött till, kunnat ha en annan åsikt om saken, men i stort sett har man varit nöjd och tillfredsställd med sina folkpensioner, särskilt efter 1935 års förbättringar.

Nu vill jag icke säga, att detta är fallet även efter den dyrtid, som har inträtt och som naturligtvis pressar pensionärerna — de allra sämst ställda i samhället — mycket hårt både på landsbygden och i städerna. Men i stort sett torde flertalet pensionärer på landsbygden reda sig bättre på sina pensioner, än man kan i städerna. För att klargöra vilka ändringar som äro behövlige i fråga om folkpensionerna har socialvårdskommittén företagit en utredning om hur det förhåller sig med folkpensionärernas möjligheter att reda sig på sina pensioner; och i vilken utsträckning de ha varit tvungna att vid sidan av dessa anlita fattigvårdsmyndigheterna för hemunderstöd. Denna undersökning omfattar 27 städer och 350 landskommuner, omfattande olika befolkningsområden. Undersökningen ägde rum vid en så pass sen tidpunkt som senhösten 1938.

Man konstaterade genom denna undersökning, att antalet tilläggspensioner i åldrarna mellan 15 och 65 år, alltså antalet förtidspensionärer, utgjorde en betydligt mindre procent av befolkningen i städerna än på landsbygden. Städerna hade 2.1 procent och landsbygden 3.4 procent förtidspensionärer. För Stockholms vidkommande utgjorde antalet förtidspensionärer 2.2 procent, medan Malmö hade en förvånansvärt låg siffra, endast 1.7 procent. Inom rena jordbrukskommuner på landsbygden hade man icke mindre än 4 procent förtidspensionärer. Det kan ju vara många omständigheter, som medverkat till dessa förhållanden. Som ett skäl härtill kan man måhända anföra att man sliter hårdare på landsbygden och därför tidigare blir invalid. Men det kan kanske också bero på att invaliditetsprövningen ställer sig något olika på olika platser.

Detta förhållande har ju emellertid närmast betydelse ur kostnadssynpunkt, men fortsätter man och ser efter, hur många som ha hemunderstöd av fattigvården, finner man, att hemunderstöd bredvid tilläggspensionen åtnjöts i städerna av icke mindre än 25.3 procent av samtliga tilläggspensionärer, medan samma andel för hela landsbygden stannade vid 11.1 procent. I en stad som Göteborg var det icke mindre än 33 % av tilläggspensionärerna, medan det i landsbygdens jordbruksområden endast var 6.7 procent och i landsbygdens tätorter 16.6 procent, som åtnjoto hemunderstöd från fattigvården. Det är en väsentlig skillnad mellan 25 procent och icke fullt 7 procent. Detta visar i alla fall, att pensionärerna klara sig bättre på landsbygden, på sina pensioner, än de göra i städerna.

Vad beror nu detta på? Jo, granskar man saken närmare finner man, att

Förhöjt dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, m. m. (Forts.)

vad som är avgörande härvidlag är bostadsfrågan. Man kan exempelvis se efter hur många pensionärer som bo i förhyrd bostad och finner då, att i Göteborg är det icke mindre än 83.7 procent, i Malmö är det ännu fler eller nära 86 procent, medan det i övriga städer varierar mellan 69 och 78 procent. Dessa pensionärer ha alltså en hyra att betala. En ensam person, en ogift kvinnlig pensionär, får enligt vad utredningen utvisar i städerna av en tilläggspension på 42 kronor i månaden betala en hyra av 30 kronor i månaden och har alltså 12 kronor över av tilläggspensionen för sin övriga försörjning. I de rena jordbrukskommunerna är den genomsnittliga hyran, också enligt utredningen, endast 10 kronor i månaden, vilket ju är en ganska väsentlig skillnad.

Ännu mera markerad är skillnaden i fråga om det antal, som bo i egna fastigheter. I en stad som Göteborg är det 0.6 procent som ha egna bostäder, och i Malmö är det något över 1 procent. I jordbrukskommunerna är det däremot icke mindre än 25.5 procent, som bo i egna fastigheter, och i blandade industri- och jordbrukskommuner är det nära 31 procent, medan i stationssamhällena 7 procent ha egna bostäder. Det är klart, att det måste vara väsentligt lättare för dessa pensionärer att reda sig just därför att de ha mindre utgifter för sin bostad.

Nu mötes man härvidlag oftast av den invändningen, att detta må så vara. men det är dock skillnad på bostäderna i städerna och på landsbygden. Ja, det kan man säga, att det är, en väsentlig skillnad, ty i de flesta fall, åtminstone när det gäller egna bostäder, bruka bostäderna på landsbygden, även om de icke äro försedda med några moderna bekvämligheter, dock vara både snygga och ha hyggliga utrymmen. Men ifall någon föreställer sig, att man för en hyra av 30 kronor i månaden, exempelvis i Göteborg, kan förskaffa sig en förmämlig bostad med moderna bekvämligheter, så skulle jag vilja rekommendera vederbörande att försöka sig på den saken. Det är nog oftast så, att pensionärerna i städerna få krypa in i kyffen, vilka i många fall äro ovärdiga som människobostäder, betydligt sämre än de bostäder landsbygdens gamla, dess bättre, genomsnittligt ha.

Herr Hansson i Rubbestad gör gällande, att levnadskostnaderna äro ungefär likvärdiga i staden och på landsbygden, och han framhöll, att de till och med i vissa fall kunna vara dyrare på landsbygden än i städerna. Detta kan kanske ha sin riktighet när det gäller andra samhällsgrupper än pensionärerna, exempelvis sådana som befinna sig i de producerande åldrarna och som måste resa in till staden för inköp av kläder och övriga förnödenhetsvaror, och som ha barn i uppväxtåldrarna, vilka måste sändas till staden för bevisande av högre skolor etc. Men pensionärerna tillhöra ju i allmänhet icke en grupp, som vare sig har råd eller bryr sig om att skaffa sig alla de saker som folk i yngre åldrar behöva, utan till dem, för vilka det väsentliga är att ha bostad, värme, lyse och mat. Detta är väl också vad de flesta pensionärer pretendera på att ha.

Det torde nog icke kunna bestridas, att det ligger en stor sanning i vad statsrådet Domö sade i sitt tal vid Arosmässan, då han — jag kan icke citera ordagrant, men det var något i den stilen — sade något om att »en krona i jordbrukarens hand är mera värd än en krona i stockholmsarbetarens», därför att den sistnämnde trots allt måste köpa vissa livsförnödenheter dyrare och ofta måste leva så att säga ur hand i mun. Det sistnämnda sade icke statsrådet Domö, utan det är en reflexion, som jag själv gör. Detta torde gälla även för pensionärerna.

Jag skall ta ett par exempel, som visar, att vad herr Hansson i Rubbestad säger angående levnadskostnadernas likställighet i städer och på landsbygd icke är till alla delar riktigt. Potatis är ju i dessa tider ett mycket betydelse-

Förhöjt dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag,
m. m. (Forts.)

fullt födoämne, men för den får man betala helt andra priser i städerna än ute på landsbygden. Jag har sett i landsortspressen, att lantbrukare annonsera om potatis till ett pris av kronor 8:50 för 100 kilo. Jag skulle tro, att det är ett ganska vanligt pris, nu på hösten. Går jag däremot in i en affär i Stockholm för att köpa 100 kilo potatis, får jag betala 16 kronor 50 öre eller 17 kronor. Det är priser, som varit utsatta i butiksfönstren. Det är kanske något billigare i de kooperativa affärerna, men i genomsnitt ligger nog priset mellan 16 och 17 kronor. Det är klart, att man i Stockholm måste ha betalt för fraktkostnader och övriga omkostnader, för hyra och personal, och att priset därför blir högre. På landet kan säkerligen en folkpensionär gå till en lantbrukare och be att få köpa 100 kilo potatis, och jag kan aldrig tänka mig, att lantbrukaren säger, att det får ni, men det kostar 16 kronor. I städerna, där bostäderna varken ha källare eller andra utrymmen, måste en gammal människa för övrigt köpa några liter potatis åt gången, och då blir priset ännu högre än 17 kronor pr 100 kg.

På samma sätt förhåller det sig med mjölken. På landet ha folkpensionärerna möjlighet att köpa mjölken direkt från lantbrukaren eller från ett mejeri eller en butik på platsen. Dessa mejerier och butiker på landsbygden ha icke tillnärmelsevis sådana hyror eller sådana omkostnader i övrigt för personal o. dyl. som de ha i städerna, och därför kunna också priserna vara litet lägre på landet.

Herr Hansson i Rubbestad nämnde något om köttpriserna, och att dessa numera ställde sig högre på landsbygden än i städerna. Ja, det var ju tråkigt, att det verkligen är på det sättet, att man för att få en rättvis fördelning och nödig kontroll över kötthandeln har måst så att säga »slå ihjäl» en del småslaktare på landsbygden och beröva många av dem deras existens. När denna sak genomfördes hävdades emellertid, att det var dessa småslaktare på landsbygden, som drevo upp köttpriserna, medan de stora slakterifirmorna fingo hålla lägre priser, och det var nog i någon mån riktigt. Jag kan därför inte tänka mig, att köttpriserna numera behöva vara högre på landsbygden. Om det emellertid skulle förhålla sig så, beror detta, som vi alla veta, därpå, att när priserna reglerades och det sattes vissa högsta pris på kött, så innebar detta icke att man tvunget skulle ta detta högsta pris, men det blev ju, tyvärr, så att en del slakteriaffärer, både i städer och i landsorten, ansågo sig böra tillämpa det högsta priset. Sådana företeelser följa ju med kristiden.

Ja, jag skulle kunna framdraga flera exempel, men de anförda få räcka. Jag vill därmed ingalunda ha sagt, att det icke kan visa sig behövt med en omreglering av dyrortsgrupperingen för att få en rättvisare fördelning av folkpensionerna. Det förslag som reservanterna ha framlagt ger, enligt min mening, icke en sådan.

Frågan om kostnadsökningen, som ju dock bleve ganska väsentlig, skall jag icke ge mig in på. Det var emellertid glädjande att kunna konstatera, att reservanterna anse, att denna icke skulle få spela någon avgörande roll, när det gäller att hjälpa de gamla. Jag är också övertygad om att, trots att det icke är så många år sedan våra folkpensioner undergingo en väsentlig förbättring, torde det vara nödvändigt med ökade utgifter för att få till stånd ytterligare förbättringar.

Vill man skapa större rättvisa ifråga om dyrtidstilläggen, måste även vissa ändringar i nu gällande bestämmelser vidtagas. Bland annat måste man företa en helt annan uppskattning av naturaförmånerna än som nu är fallet. Det är kanske icke så förfärligt många på landsbygden, som ha naturaförmåner, men det är i alla fall en del. När man som nu uppskattar fritt bränsle för helt år till 10 kronor och fritt lyse till 5 kronor, så skulle jag vilja instämma med den

Förhöjt dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, m. m. (Forts.)

åhörare till ett nykterhetsföredrag — där föredragshållaren påstod att cigarr-rökning förde med sig en hel del andra saker — som frågade: »Var finns denna verkligt goda cigarr?» Bränslekostnaderna uppskattas, som sagt, till 10 kronor om året, och lyset till 5 kronor. Var får man dessa förmåner till sådana priser? Detsamma gäller i fråga om uppskattningen av bostadsförmån. Man kan icke ens tillnärmelsevis jämföra den nuvarande uppskattningen av bränsle och lyse med de verkliga kostnaderna. De, som ha sådana förmåner, komma i ett mycket bättre läge än andra.

Det finns emellertid vissa grupper av folkpensionärer, oavsett om de befinna sig i första ortsgruppen eller i andra eller tredje ortsgrupperna, som äro mycket ogynnsamt ställda, såväl i fråga om pensioner som framför allt i fråga om dyrtidstillägg, och det är de ensamstående pensionärerna. Det är ju konstaterat, att kostnaderna för bränsle och lyse ha stigit mest — stegringen för dessa har beräknats till 58 procent — och vi veta alla, att såväl bränsle som lyse ställer sig lika dyrt för *en* person som för *två* personer. Men ändringen av dessa missförhållanden måste ske i ett annat sammanhang. För min del anser jag det vara ett av de mest trängande behoven att de ensamma pensionärernas ställning förbättras, även om det kommer att föra med sig ganska stora kostnader. Ty dessa ha under alla förhållanden, vare sig det är fredstid eller kristid, mycket svårare att klara sig på sina pensioner, än två äkta makar ha.

Herr talman! Jag tror icke, att man åstadkommer någon rättvisa genom att antaga reservanternas förslag, och jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Jag skall bara tilllåta mig att i korthet yttra mig till förmån för utskottets förslag.

Jag vill fästa uppmärksamheten på att den reservation, som föreligger, har en helt annan karaktär än den motion, som på sin tid väcktes från samma håll som nu har undertecknat reservationen. Där föreslogs att man skulle ge ett fast belopp av 45 kronor i dyrtidstillägg åt alla pensionärer. Förslaget var, förmodar jag, välment men det var knappast väl genomtänkt. Dyrtidstillägg skall utgå till person, vars tilläggspension uppgår till minst 12 kronor. Den som har 1 krona i månaden i tilläggspension, skulle således få 45 kronor i dyrtidstillägg på denna krona, liksom den som hade, låt mig säga, inemot 50 kronor i månaden i pension. Det är alldeles uppenbart att man under utskottsbehandlingen har kommit underfund med att detta förslag var så orimligt, att man icke ansåg sig kunna vidhålla det inom utskottet. För att då slippa ifrån detta har man nu i stället avgivit denna reservation. Man försöker så gott man kan att mobilisera argument för den. Men jag frågar er, som ju ändå böra känna till förhållandena på olika håll i landet: Är det sant att dyrtiden trycker lika hårt för den pensionär, som sitter i sin egen stuga och kanske har sitt eget lilla potatis- eller grönsaksland, som för den pensionär, som bor i Stockholm eller Göteborg och som bland annat har fått underkasta sig mycket betydande öknings- i praktiskt taget alla de kostnader han har att bestrida på sin lilla pension? Jag säger det är helt enkelt inte sant att här skett en utveckling, som drabbar landsbygdens och storstädernas pensionärer precis lika hårt. Bränslekostnaderna äro inte lika höga, de ha inte vuxit lika mycket. Det är en av de avgörande punkterna, men hyran är kanske ändå det som är mest avgörande. Jag vågar verkligen säga, att när herr Hansson i Rubbestad förklarar att det snarast har skett en minskning av pensionärernas hyror därför att det har tillkommit pensionärshem, i vilka cirka 3,000 pensionärer kunna bo av sammanlagt — jag vågar verkligen inte riktigt säga, hur många pensionärer det finns

Förhöjt dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag,
m. m. (Forts.)

i städerna — minst 100,000 pensionärer bland vår stadsbefolkning, då vittnar det om att man lider sådan brist på argument att man knappast vet vad man skall gripa till i sin nöd. För min del hoppas jag att pensionärshemsiden skall tillämpas i mycket större utsträckning än nu, men hittills ha vi i alla händelser inte kommit längre.

Vad beträffar pensionärernas bostäder i städerna, om vilka någon i första kammaren yttrade att de voro så utmärkta, så är det tyvärr så att det aldrig har gjorts någon riktigt grundlig undersökning på den punkten, men det har gjorts undersökning åtminstone i en av de medelstora städerna i Sverige. Det konstaterades vid denna undersökning, att praktiskt taget varje folkpensionär bodde i bostäder, som icke borde få begagnas av människor. De voro icke människovärdiga. Jag menar att det får ju vara någon måtta med att utmåla städernas pensionärer som förfärligt gynnade i motsats till landsbygdens. Jag har för mig att man allmänt var ense om, vad fru Nordgren också påpekade, att landsbygdens pensionärer nödtorftigt, naturligtvis mycket nödtorftigt, kunna reda sig på folkpensionerna, under det att det är lika notoriskt att en mycket stor del i städerna — det gäller framför allt ensamstående pensionärer — icke kunna leva på den pension de erhålla, trots att beloppet, som vi alla veta, är högre än vad det är på landsbygden. Jag skall inte återupprepa de siffror som fru Nordgren anförde beträffande antalet understödstagare från fattigvården med kommunala pensionstillägg särskilt i de större städerna, men det är siffror som ligga ofantligt mycket över siffrorna för motsvarande pensionärer på landsbygden. Det är ett faktum. Jag förstår inte, hur man överhuvud taget kan försöka bestrida det. Det förhåller sig helt enkelt på det sättet. Det är konstaterat genom icke bara en utan åtskilliga olika utredningar. Nu frågar jag: Vad skola dessa pensionärer i städerna tänka, hur skola de känna sig när de få veta, att de pensionärer, som reda sig bäst på sina folkpensioner, skola i december månad få tredubbel pension, under det att de andra, som reda sig sämre på sina pensioner, endast skola få dubbel pension? Ty det är det verkliga innehållet i det förslag, som reservanterna ha framlagt. Jag vill inte yttra mig om de verkliga motiven till detta förslag, men jag medger att jag är ganska förvånad över att riksdagens främsta sparsamhetsparti — det vill man ju gärna anses som i varje fall — här till den efter min uppfattning mycket grova orättvisa mot de andra pensionstagarna i städerna skall lägga denna ganska betydande ökade utgift.

Det system, som användes för dyrtidstillägg av oss, är mycket grovt och mycket klumpigt. Jag är den förste att erkänna det. När siffrorna för kostnadsstegringarna blevo kända frågade jag, om det inte skulle kunna gå att i stället för en dubbel månadsutbetalning lägga till ännu en halv månadsutbetalning, så att man skulle få två och en halv i stället för en dubbel. Det förklarades då uttryckligen ifrån postens sida, att om man ville komplicera uträkningen av pensionsbeloppen på det sättet, kunde posten under inga omständigheter åtaga sig att svara för att utbetalningarna kunde ske i julmånaden, utan då måste det bli ett uppskov. Det rör sig ju nämligen om väldiga mängder av människor. Under sådana förhållanden vågade jag mig inte på att begära att det skulle bli ett och ett halvt i stället för ett tillägg, utan jag måste nöja mig med att föreslå riksdagen denna utbetalning av dubbelt belopp i december månad.

Jag skall inte i övrigt uppehålla mig vid folkpensioneringens brister. Den har ganska många brister, som jag är fullt medveten om och som vi väl så småningom skola avhjälpa. Men jag kan inte neka till att det här förslaget, trots att det tilltalar min partivän Verner Karlsson så mycket, icke är rätt-

*Förhöjt dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag,
m. m. (Forts.)*

vist utan tvärt om skärper de orättvisor, som på vissa punkter vidlåda vår folkpensionering.

Jag hemställer för min del till kammaren att den måtte följa utskottets förslag.

Herr Lundell: Herr talman! När frågan om utbetalande av två extra månadstillägg debatterades här i våras — det var den 5 februari — yttrade jag mig i saken och framhöll den uppfattning jag hade. Jag påpekade då att dyrortsgraderingen var orättvis och att det var olämpligt att späda på denna orättvisa och vidhålla den genom en ny orättvisa. Jag framkastade som en utväg att på så enkelt sätt som möjligt undvika denna nya eller utökade orättvisa genom att man inte skulle utbetala två månadsbelopp jämntöver inom alla dyrortsområden, utan att man skulle modifiera det något, så att man kunde inom dyrortsgrupp III betala ut två månadstillägg, inom Ortsgrupp II två och ett halvt månadstillägg och inom Ortsgrupp I tre månadstillägg. Om man inte ville att det skulle dra mera pengar kunde man något förskjuta hela skalan nedåt, så att man i stället utbetalade inom de olika Ortsgrupperna $1\frac{1}{2}$ resp. 2 resp. $2\frac{1}{2}$ månadsbelopp.

Nu har jag sett att bondeförbundet i sin reservation har slagit in på just denna utväg att lösa frågan, och jag kan för min del inte annat än ansluta mig till det förslag, som man här har framlagt. Det är klart att skall det ske på det sätt som bondeförbundet har föreslagit, så kostar det en del pengar för denna ytterligare månadsutbetalning inom den lägsta dyrortsgruppen. Det kan man inte komma ifrån, om man vill vidhålla att de andra Ortsgrupperna skola få vad Kungl. Maj:t har föreslagit. Men naturligtvis kan man förskjuta det hela något nedåt på samma sätt som jag tänkte mig i våras, så att man i stället för tre eller fyra extra utbetalningar i olika Ortsgrupper endast utbetalar 2, $2\frac{1}{2}$ och $3\frac{1}{2}$, vilket som man nu kan finna mest motsvara rättvisan. På det sättet kan man ju modifiera kostnaden för det hela. Naturligtvis finns det en del tekniska svårigheter för denna extra utbetalning, det förbisåg jag inte i våras, när jag talade för en sådan här modifikation i det då föreliggande Kungl. Maj:ts förslag, och det förbiser jag inte nu heller. Det måste ju på något sätt konstateras, när folk kommer med sina pensionskvittohäften, från vilken Ortsgrupp de äro, d. v. s. var den pensionsnämnd är belägen, som gjort uträkningen. Men jag anser att dessa tekniska svårigheter äro ingenting som är oöverstigligt, om man vill själva saken. I fråga om socialministerns nyss gjorda uttalande i saken föreställer jag mig, att om Kungl. Maj:t varit något mera påstående gentemot postverket, hade det nog kunnat gå med på en sådan förändring för dem, som stå i Ortsgrupp I, så att de fått ett extra halvt eller helt månadsbelopp. Det hade nog gått att genomföra.

Jag skall inte säga så mycket om det som fru Nordgren sade, nämligen att det finns vissa varor som äro dyrare i städerna än på landet. Vi veta nog att t. ex. potatisen blir dyrare i städerna än på landet till stor del därför att städerna fördyra livsmedlen för sig själva genom att man skall ha hög ersättning för de transporter, som verkställas av i städerna bosatt personal, och hög ersättning för distributionen. Alltså, själva den butik, som skall tillhandahålla dem, har stora kostnader o. s. v. Men vi få också tänka på, när vi se dessa olika priser, att städernas invånare i stor utsträckning kanske få sin potatis hemburen i sina kök i små portioner på 5 eller 10 kg, under det att en person på landet, som vill ha den för $8\frac{1}{2}$ öre för närvarande, som fru Nordgren anförde som ett pris hon hade hört uppgivas, kanske får vara vänlig och ta 1,000 kg, ett lass, på en gång, om han vill ha den hemkörd. Och vill han inte ta så

Förhöjt dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag,
m. m. (Forts.)

mycket, får han kanske transportera den hem själv på en dragkärra. Man kanske i städerna inte är så rodd av att dra potatis på en dragkärra långa vägar. Men vill man ha den på ett bekvämt sätt hem till sig, får man också finna sig i att betala de kostnader, som man inom städerna betingar sig för sådant transportarbete.

Jag skall inte heller säga så mycket om det som herr statsrådet och chefen för socialdepartementet yttrade, när han talade om den pensionär, som satt på sin egen stuga och hade sitt egna potatisland ute på landet och som han då menade hade undslupit en stor del av kristidens fördyring. Det har han ju kanske gjort, men i fråga om stugan skola vi komma ihåg, att om herr statsrådet har den uppfattningen, att många av städernas pensionärer bo i mindre goda bostäder, så få vi ha klart för oss att detta gäller i ännu högre grad om landsbygdens pensionärer. Det är många som få bo i bostäder, som absolut icke äro människovärdiga och som innehålla betydligt mindre av komfort än vad som ändå i regel är fallet i städerna. Bland annat får man inte underskatta den stora komfort som för en äldre person ligger i att ha nära till handelsbod, läkare, sjukhus, post och järnvägsstation, under det att man kanske har en halv mil eller mera på landsbygden till samma institutioner. Man får också komma ihåg, att även om det kan vara vanligt att lägenheterna på landet ha ett tillhörande potatisland, finns det möjlighet att få det också i städerna. Det finns koloniträdgårdar, där man kan skaffa sig land, om det skulle vara någon stadsbo, som är hågad att arbeta i jorden. Det kanske inte alla äro.

Jag ber att få tillstyrka bondeförbundets reservation.

Herr **Svensson** i Ljungskile: Herr talman! Jag skall inte i detta sammanhang gå in på själva dyrortsgrupperingen i och för sig eller de motiv, som ligga där bakom. Men ifall man ställer sig på den ståndpunkten, att det 1937, när dyrortsgrupperingen genomfördes, skipades rättvisa mellan land och stad — och det är väl åtminstone socialministerns och riksdagsmajoritetens mening att man då skipade rättvisa mellan land och stad, ty i annat fall hade väl inte dyrortsgrupperingen blivit sådan som den nu är — då tror jag att det finns ett par saker, som äro värda att beakta i detta sammanhang och som för övrigt framhållits tidigare här i debatten.

Det är obestriddigen på det sättet, att under hela 1930-talet har det pågått en utjämning mellan levnadskostnaderna beträffande land och stad. Den är naturligtvis inte fullständig, men det har gått i den riktningen, och det hör samman med det sätt, på vilket produkterna samlas upp och sedan försäljas. Det kom inte fram riktigt i debatten förrän i slutet av 30-talet att utvecklingen gick så markant i den riktningen. Det är särskilt på två områden, som denna utjämning ägt rum. Det är väl för resten på de två områden, där skillnaden tidigare har varit störst. Det gäller dels livsmedelspriserna och dels bostadskostnaderna.

Det har skett en utjämning i fråga om livsmedelspriserna mellan land och stad, och det sker inte minst genom stadsbefolkningens, byggnadsarbetarnas, framstötter en ständigt pågående utjämning även i fråga om bostadskostnader. Man försöker så långt det är möjligt att påtvinga landsbygden de höga byggnadskostnaderna. Det kommer igen inte minst när en gammal bostad på landet skall repareras och sättas i stånd. Alltså, redan före kriget hade, såvitt jag kan förstå, motiven för den nuvarande dyrortsgrupperingen i någon mån försvagats.

Vad det sedan gäller den utveckling, som har pågått under inverkan av kriget, så tror jag att det är obestridligt att levnadskostnadernas fördyring har

Förhöjt dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, m. m. (Forts.)

gått tämligen jämnt över land och stad. När det gäller livsmedel är säkerligen fördyringen minst lika stor på landsbygden. När det gäller bostäderna lär det ju vara på det sättet, att det finns ingen av de stora omkostnadsposterna som under krigets inverkan har stigit så litet som bostäderna. Enligt ett index i Ekonomisk Tidskrift skulle stegringen av bostadskostnaderna fram till den 1 juli i år inte vara mer än 2 %, medan de övriga omkostnadsposterna ligga på 30, 40 och 50 % i stegring. Den stegring, som har skett när det gäller bostäderna, hänför sig ju i första hand till bränslet, och det är möjligt att bränslet har stigit litet mera i städerna än på landsbygden, åtminstone när det gäller veden med dess dyra transportkostnader. Men å andra sidan är det väl så, att bränslekostnaden i en liten stuga ute på landet är en större del av bostadskostnaden än vad den är i ett rum i en större stadsfastighet. Det fordras mera bränsle per kubikmeter bostadsutrymme räknat för att värma upp en stuga på landet än för att värma upp ett eller två rum i en stadsfastighet med centralvärmeanordningar, som där i allmänhet finnas. Det är väl därför, tänker jag, en öppen fråga, huruvida man på den punkten verkligen kan påvisa någon stegring av bostadskostnaderna i städerna som är större än den som har ägt rum på landsbygden.

Jag kommer därför till det resultatet, att motiven för dyrortsgrupperingen ha försvagats. Men samtidigt som spänningen alltså i levnadskostnaderna mellan land och stad håller på att minskas, så medför den nuvarande kompensationsmetoden att spänningen mellan pensionärerna ökas. Detta innebär ju en, lindrigt sagt, oriktig utveckling, en ogynnsam utveckling. Nu är det klart, att det förslag, som framföres i reservationen, inte heller är idealiskt och att det inte innebär någon lösning på längre sikt. Men jag har i alla fall den uppfattningen, att det förslag, som här framföres i reservationen, med sina fel och förtjänster inrymmer ett större mått av rättvisa än Kungl. Maj:ts förslag gör. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Hansson** i Rubbestad: Herr talman! Jag begärde ordet när fru Nordgren framhöll, att hon i utskottet icke hade hört talas om det förslag, som nu föreligger i reservationen. Jag blev mycket förvånad, när jag hörde detta uttalande, ty jag framlade det som diskussionsunderlag för behandlingen i utskottet, men ingen ville acceptera detsamma. Därför är detta uttalande från fru Nordgrens sida mycket märkvärdigt. Jag vill till protokollet ha poängterat, att jag framförde detta förslag som diskussionsunderlag i utskottet.

När fru Nordgren sedan går in på denna fråga, tycks hon ha förväxlat denna sak med frågan om dyrortsgrupperingens vara eller icke vara. Reservationerna ha emellertid tydligt påpekat, att i det sammanhang som det här gäller tar man inte upp det till bedömande, utan vad det nu är fråga om är på vad sätt man skall få compensation så rättvist som möjligt för den ökade levnadskostnadsstegring, som inträffat sedan 1939. Den föregående talaren belyste ganska ingående sin uppfattning om hur prisutvecklingen har varit, och den stämmer fullständigt överens med min egen erfarenhet på området, nämligen att prisstegringen för landsbygdens del är minst lika stor som för städernas.

Då fru Nordgren ville göra gällande, att det är riktigt såsom statsrådet Domö uttalat, att en krona i en lantbrukares hand är av större värde än för en stadsbo, så är det kanske helt naturligt, därför att en lantman har så få kronor att röra sig med i förhållande till städernas folk, att han får vända på den både en och två gånger innan han ger ut den, under det att det kanske sker litet mera lättvindigt i städerna, där man har mera gott om pengar. Men

Förhöjt dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag,
m. m. (Forts.)

om fru Nordgren menade, att vi för en krona skulle få mera varor på landsbygden än man får i städerna, vill jag nedlägga en protest emot det, ty det är ungefär samma pris på varorna för oss på landsbygden som för befolkningen i städerna.

Statsrådet framhöll, att dyrtiden skulle trycka värre i städerna än på landet. Jag bestrider, att så är fallet. Han framhöll också, att det är så många på landet som ha egna bostäder och att för dem levnadskostnaderna äro mindre än för befolkningen i städerna. Fru Nordgren omnämnde emellertid, att det på landet endast är ungefär 25 % av pensionärerna, som ha egna bostäder. Vad betyder detta? Jo, när man vet, att vi ha ungefär 320,000 pensionärer i ortsgrupp I, innebär det att ungefär 80,000 ha egna bostäder. Men då återstå 240,000 på landet, som icke ha egna bostäder, inga trädgårdsland eller dylikt. Hur skall det vara möjligt för dessa 240,000 pensionärer att skaffa sig de förmåner, som herr statsrådet talade om? Jag tycker att om han vill hjälpa de fattiga, skall han inte bara tänka på dem som bo i städerna, nämligen 80,000 i ortsgrupp II och 50,000 i ortsgrupp III, tillsammans 130,000, utan även på de 240,000, alltså ungefär det dubbla antalet, som bo på landsbygden och i stort sett ha samma villkor.

När statsrådet sedan vill göra gällande, att bostäderna i städerna äro i stor utsträckning ovärdiga till människoboningar, vill jag säga att det är också fallet beträffande synnerligen många av dessa egna hem, som pensionärerna ha ute på landet. De äro i det fallet inte alls bättre ställda utan kanske tvärt om mycket sämre ställda än städernas pensionärer.

Statsrådet undrade också, hur det kunde vara möjligt att ett sådant parti som bondeförbundet, som framför allt vill företräda sparsamheten här i Sverige, kan komma med en sådan framställning, som kostar så mycket pengar. Jag skulle vilja säga herr statsrådet, att vi äro besjälade av den rättfärdighetskänslan, att skall man bevilja förmåner åt en grupp i samhället, skall man också vara med om att bevilja dem åt andra, som ha det lika dåligt ställt. Om detta kostar pengar vilja vi för vår del inte draga oss för det, då vi därigenom veta att vi bereda dessa samma rättvisa som de andra.

Jag undrar också, hur statsrådet kan komma med ett sådant påstående, att vår reservation skulle innebära att landsbygdens folk skulle bli tre gånger så väl kompenserade som städernas? Det bli de faktiskt inte. De bli inte fullt så mycket kompenserade som städernas, alltså ortsgrupp III, men däremot bli de jämställda med de mindre städerna, ortsgrupp II. De bli alltså inte bättre ställda men jämställda med ortsgrupp II, under det att om vår reservation går igenom de bli sämre ställda än ortsgrupp III. Jag kan inte finna att det kan vara något omöjligt för riksdagen att gå på vår reservation, så mycket mer som jag anser att det är den som skapar den bästa rättvisan mot likställda pensioner.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Fru Nordgren: Herr talman! Herr Hansson i Rubbestad ansåg att jag inte hört upp riktigt i utskottet, då jag inte hört att frågan om de av reservanterna föreslagna åtgärderna varit uppe till behandling där. Visserligen framkastade herr Hansson i utskottet, att man kunde tänka sig att i stället för ett lika belopp åt alla pensionärer ge två månadstillägg åt pensionärerna i första ortsgruppen. Men jag vill erinra herr Hansson om, att det framställdes inget yrkande om bifall till den reservation, som nu föreligger, utan votering ägde rum mellan propositionens och motionens krav.

Andra kammarens protokoll 1941. Nr 46.

Förhöjt dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, m. m. (Forts.)

Under sådana omständigheter fäste jag mig inte vid det lilla inpasset, som kom i förbigående, ty det blev inte föremål för någon diskussion, och herr Hansson ställde, som sagt, inget yrkande. Om man framlägger ett förslag, brukar man ju hålla på det och göra ett yrkande, men i detta fall framställdes endast yrkande om bifall till motionen. Jag beklagar att jag i mitt förra anförande skärpte det litet, när jag sade att jag inte hört talas om det, men jag ansåg, som jag förut framhållit, att detta förslag mera framkastats i förbigående, och denna min uppfattning delas av kamrater i utskottet, enligt vad jag har mig bekant.

Jag vill gentemot herr Hansson anförä, att jag har inte påstått att *alla* pensionärer på landsbygden redde sig bättre än pensionärerna i städerna. Tvärtom medgav jag, att det finns en differens även mellan dessa, men detta innebär inte att man kan generalisera och säga att alla pensionärer på landsbygden ha det dåligt. Inte heller har jag påstått att man fick mera för kronan på landsbygden än i städerna, jag citerade endast vad statsrådet Domö sagt, att en krona betydde mera i händerna på en person på landsbygden. Detta därför att man där inte behöver handskas med kontanta pengar så mycket som man är tvungen att göra i städerna.

Jag tror inte det lönar sig att gå in på ett bemötande av herr Lundells anförande. När han talar om att man vid inköp av 1,000 kg potatis kan få dem billigare, och att merkostnaderna i Stockholm bero på att stockholmarna ha pretentioner på finare potatis och på att vid inköp få den hemburen, så passar väl inte detta in på de människor det här gäller. Ty det är väl ingen folkpensionär, som köper 1,000 kg potatis på en gång, lika litet som det är folkpensionärer, som om de köpa 5 liter yrka på att få dem hemburna. De få nog bära hem sin potatis själva.

Jag är emellertid övertygad om att herr statsrådet hade rätt när han framhöll, att det skulle bli en ännu större orättvisa om man följde reservanterna, ehuru jag vet att det är många här i riksdagen som tycka motsatsen. Men det är en annan sak, som inte framhållits, och det är, att det rent tekniskt skulle bli svårigheter om det för den största pensionärsgruppen skulle bli två månads-tillägg. Detta komme att medföra dubbel stämpling och tredubbel utkvittering och skulle säkerligen få till följd att pensionärerna inom första ortsgruppen inte kunde få ut pengarna i december. Postverket har ju till och med varit betänksamt, om det, med den av Kungl. Maj:t föreslagna anordningen, skulle kunna klara utbetalningarna under en sådan månad som december. Men det är ju av stor betydelse att de gamla få sina dyrtidstillägg till julen.

Herr Hansson i Rubbestad: Herr talman! Gentemot fru Nordgrens sista uttalande vill jag göra en erinran.

Utbetalningen skall gå till på det sättet, att när månadsutbetalningen sker i november, skall det ordnas med dessa stämplat. Det är en kvittensmening på blanketten, som pensionären sedan har att skriva under i december, när han får ut pengarna. Enligt min mening bör det icke innebära någon försening om man anbringar två sådana stämplat och personen i fråga skriver sitt namn på två ställen i stället för på ett.

Fru Nordgren: Herr talman! Jag vill bara påpeka, att i den stämpel, varom herr Hansson talade, finns angivet att man utkvitterar samma belopp som står tryckt på blanketten, det vill säga *ett* månadsbelopp. Antingen måste det skrivas till att det gäller dubbelt mot det belopp, som står angivet å blanketten,

*Förhöjt dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag,
m. m. (Forts.)*

ifall två extra månadstillägg skola lämnas, eller måste en ny stämpel anskaffas.

Herr Barnekow: Herr talman! Ju oftare vi återkomma till dessa dyrortsgrupperingar och vad därav följer, desto tacksammare blir det för dem som inte ha någon del i tillkomsten av desamma — det kan inte förnekas. Jag vill emellertid understryka några synpunkter, som visserligen förut äro berörda men som jag tror böra framhållas ytterligare.

När man jämför livsmedelspriserna i stad och på land kan det inte hjälpas att man då fäster sig vid hur olika pretentionerna äro. Jag vill säga att det är inte pensionärerna i och för sig som ha så höga pretentioner, men städerna och deras invånare äro dock skuld till detta.

Jag erinrar mig hurusom för några år sedan lantmannaorganisationerna togo hand om distributionen och Skånelänen, Kristianstads och Malmöhus län, bildade en sammanslutning för att försöka ordna livsmedelstillförseln till städerna. Jag var då som dess representant här i Stockholm för att underhandla med ledaren för den dåvarande livsmedelsdistributionen i Stockholm. Det var då fråga om potatis, och han sade: Det vore förfärligt roligt om vi skulle kunna få potatis, för jag vill säga er att vi svälter här i Stockholm! Jag sade: Vi skola skicka ögonblickligen, men det blir sådan potatis som vi själva äter, så det händer att de äro litet röda. »Då svälter vi hellre», var hans svar.

Jag menar att pretentionerna ha verkligen blivit sådana, att de en och annan gång kunna slås av på. Om vi finge leverera bränneripotatis, sådan som vi själva äta, och den togs om hand av organisationen, som distribuerade den, tror jag inte man skulle behöva betala 16 kronor för 100 kg. Det är jag ganska övertygad om.

Sedan har det talats om bostäderna. Den saken är alldeles klar, och vi känna alla till att bostadsförhållandena för de minst bemedlade äro svåra. De bo i sådana bostäder som borde vara förbjudna av hälsovårdsnämnderna. Jag är själv med om att försöka ordna med dessa statsbidrag till förbättring av bostäder på landsbygden och måste den ena gången efter den andra fatta beslutet: den bostaden får man ingenting till, ty den är inte människovärdig, den kan inte repareras. Vilka bo där? Jo, ett par gamla pensionärer. Detta händer så många gånger, nästan på varje sammanträde, så man blir alldeles förtvivlad. Så är det en del bostäder, som man tror kunna repareras. Vad kostar det att sätta ett sådant hus i stånd? Jag vill erkänna, att det kanske inte är enbart reparation utan snarare fråga om ombyggnad. För ett par år sedan, då vi hade att inom egnahemsnämnderna behandla dessa saker, vad satte vi då för högsta belopp, som fick utbetalas till bostadsegnahem på landsbygden? 3,500 kronor. Och vad kostade en sådan liten lägenhet? 7,000 kronor. Låt oss antaga, att man eventuellt med hjälp kan skaffa sig en sådan liten bostad. Är den hyran så mycket billigare än vad man får betala i utkanten på en stad? Jag tvivlar på det.

Sedan är det livsmedlen. Man kan ju säga, att vissa av dem måste bli billigare på landsbygden, om vi kunna få dem. Men när och hur? Avstånden på landsbygden spela en viss roll, i synnerhet för de gamla pensionärerna. Vi veta att nu för tiden skall det vara kort på allting. I vårt distrikt har det varit svårt att komma till rätta med att kristidsnämnden inte vill hålla kortutdelning mer än på ett ställe. Det är på trakten där jag bor en mil dit, och det är inte gott för gamla pensionärer att tillryggalägga en sådan väg. Det är kanske en särskild svårighet, men den återkommer ideligen. Skall man ha vissa varor, går det inte att få dem precis på platsen där man bor, utan man

*Förhöjt dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag,
m. m. (Forts.)*

får nog betala en slant för att resa till närmaste samhälle. Eller också kommer det varor, som köras ut från städerna, och de kunna givetvis inte bli billigare än vad de äro i den stad där de hämtats.

Jag tror i alla fall, att vi få vara övertygade om att den dyrortsgruppering vi ha aldrig har varit riktigt bra. Den har tyvärr varit otillfredsställande. Och den har blivit det mer och mer för varje år, varför den måste rättas till. Nu är det icke meningen att rätta till den i år, utan meningen är bara att göra en liten, liten förbättring på visst håll. Jag har ju aldrig tänkt mig, att den reservation, som här är avgiven av herrar Elofsson och Hansson i Rubbestad, på något vis betyder, att någon människa skulle önska göra det sämre för pensionärerna i de stora städerna — det var ett uttryck som fälldes av herr statsrådet nyss — och jag tror, att detta aldrig heller någonsin varit reservanternas mening. Men däremot skulle man vilja göra det en liten smula bättre för de allra sämst ställda. Även om detta kostar mycket pengar — och jag vågar säga, att jag i allmänhet är förfärligt snål i fråga om anslag; vi få kanske tillfälle att resonera om sådana ännu en gång — så tror jag i alla fall, att vad detta skulle kosta skulle vara väl använda pengar.

Jag tillåter mig därför, herr talman, yrka bifall till reservationen.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; samt 3:o) bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i motionen II:341 av herr Hagberg i Luleå m. fl.; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Herr Hansson i Rubbestad begärde emellertid votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 2:o) angivna propositionen efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller sammansatta stats- och andra lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Rösträkning begärdes likväl av herr Hansson i Rubbestad, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 109 ja och 61 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 11.

Föredrogos vart efter annat:

första lagutskottets utlåtanden:

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om dödande av handlingar som förstörts under krig m. m.; och

nr 47, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 25 kap. 5 § strafflagen, dels ock en i ämnet väckt motion;

andra lagutskottets utlåtande, nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel till låneunderstöd åt vissa fiskare; och

nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare bidrag till uppförande av brandtorn m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 12.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel till byggande av skogsvägar m. m. jämte i ämnet väckt motion.

*Anvisande av
medel till
byggande av
skogsvägar
m. m.*

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade

Herr **Andersson** i Gisselås: Herr talman! Jag är inte alldeles övertygad om att anordnandet av skogsbilvägar är tillräckligt för att i alla delar av vårt land få fram den upphuggna veden. Det kan ifrågasättas om icke, förutom anordnandet av skogsbilvägar, även andra åtgärder borde vidtagas för att underlätta framforslandet av vedbränsle. Det torde nämligen bli svårt, åtminstone på vissa håll i det inre Norrland, att kunna fullfölja programmet i fråga om byggandet av skogsvägar av mera permanent natur. Redan nu är bristen på skogsarbetare stor; enligt arbetsmarknadskommissionens översikt för den nu gångna sommarperioden har behovet av skogsarbetare inte tillnärmelsevis kunnat tillgodoses.

För september månad redovisas sålunda inom hela landet 13 ansökningar om arbete på 100 lediga platser inom skogshushållningen och inom Jämtlands län, beträffande alla yrken, 1,415 ansökningar om arbete på 4,552 lediga platser, varför vad Jämtlands län angår arbetare från andra yrken till skogsavverkningarna inte gärna kunna erhållas. Under sådana förhållanden kommer byggandet av skogsvägar i större omfattning inom dessa områden att nära nog äventyra vedproduktionen. Dessutom komma de numera högt uppdrivna arbetspriserna säkerligen att förrycka kostnaderna för skogsbilvägarnas anläggning, varför de enskilda skogsägarna, som skulle hjälpas med de beviljade bidragen, därigenom åsamkas så stora kostnader, att de i många fall komma att se sig nödsakade att avstå från byggandet. Det har redan förekommit, att planerad skogsbilväg inhiberats av kostnadsskäl.

I anledning härav torde även mindre arbetskrävande åtgärder böra övervägas. Enligt min mening bör det vara möjligt att anordna virkesdrivning med hjultraktor och släde i de delar av landet, där snö faller i tillräcklig mängd och marken någorlunda fryser till.

Med traktordrift skulle vinnas *dels* obetydliga kostnader och ett fåtal dagsverken för vintervägarnas iordningställande, *dels* en välbehövlig avlastning av den hårt ansträngda och otillräckliga lastbilparken och därmed en ej obetydlig besparing av bildäck — då, som känt, bilringarna fara särskilt illa vid de tunga vedtransporterna på mindre väl planerade skogsvägar — och *dels*, vilket inte är minst viktigt, en ej obetydlig besparing av arbetskraft.

Anvisande av medel till byggande av skogsvägar m. m. (Forts.)

En redogörelse för i Norrland utförda experiment med virkestransport med hjultraktor och släde på sträckor under 10 km visar synnerligen gynnsamma drivningskostnader, jämfört med hästkörningen, förutsatt att driften är rationellt ordnad. Det är möjligt att biltransporterna ställa sig billigare, men då enligt mitt förmenande den tillgängliga bilparken inte alls kommer att räcka till för de alltmer omfattande vedtransporterna, särskilt vid den nu inträdda knappheten på bildäck och smörjmedel, vilket förhållande blir kännbarare ju mer tiden lider, bör det vara lämpligt att förbereda övergången till närmast bästa trafikmedel. Herr talman! Jag anser det önskvärt att vederbörande myndigheter ville redan nu genom propaganda och planläggning i möjligaste mån underlätta en övergång till traktordrift i erforderlig omfattning för framforsling av de upphuggna vedkvantiteterna. En viktig åtgärd härutinnan är medgivande av licens för användande av flytande bränsle till traktorer, som icke äro gengasdrivna.

Jag tror det är absolut nödvändigt att något åtgöres i detta avseende, då i vårt län, Jämtlands län — och förhållandena äro nog tämligen likadana på flera håll i det inre Norrland — bilparken inte alls räcker till. Transporterna äro därför redan nu synnerligen vanskliga, och de komma att bli det ändå mer, om vintern skulle bli ur denna synpunkt ogynnsam, vilket vi kunna säga att den för närvarande visar tecken att bli, ty det har kommit rätt mycket snö i Norrland, och svårigheterna på detta område äro därför redan avsevärda.

Jag hoppas, herr talman, att dessa förhållanden skola vinna det beaktande, som de enligt mitt förmenande äro värda.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammarern utskottets hemställan.

§ 13.

Föredrogos vart efter annat jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42, i vad propositionen avser jordbruksärenden; och

nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder för bekämpande av tuberkulos hos nötkreatur.

Kammarern biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 14.

Interpellation. Ordet erhöles på begäran av

Herr **Andersson** i Vigelsbo, som anförde: Herr talman! I går framställdes i första kammarern av dess ledamot professor Bertil Ohlin en fråga till folkhushållningsministern om innehållet i den av livsmedelskommissionen verkställda utredningen angående årets skördeförhållanden och skördens ekonomiska utbyte.

Jag ber att till alla delar få instämma i herr Ohlins synpunkter. Det borde vara till uppenbart gagn, att vårt svenska folk finge taga del av de resultat, vartill man kommit, så att man därmed finge mera klarhet i dessa frågor. Det vore bättre, att även dessa frågor finge ventileras i dagsljus än att nu såsom hemligstämplade bli föremål för antaganden, vilkas innebörd många gånger ligger betydligt fjärran från verkligheten.

Med anledning därav ber jag härmed om andra kammarerns medgivande att få till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet framställa följande frågor:

Interpellation. (Forts.)

1. Är livsmedelskommissionens nu hemligstämlade utredning av sådan innebörd, att den utan skada kan offentliggöras?

2. Om så är förhållandet, är herr statsrådet då beredd att omedelbart lämna sitt medgivande härtill?

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 15.

Herr **Kyling** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Vid inne- *Interpellation.* varande års riksdag framlade Kungl. Maj:t i proposition nr 263 förslag till förordning om avdrag å skatt på grund av militär tjänstgöring under år 1940. Propositionens syfte var, att de inkallade, som genom personlig tjänst burit den svenska beredskapens tyngsta bördor och som i många fall därtill fått vidkännas betydande inkomstminskning, skulle beredas en rimlig skattelättnad.

Som lösning av problemet om skatteavdrag på grund av militär tjänstgöring var denna proposition dock varken slutgiltig eller fullständig. Härom har statsrådet och chefen för finansdepartementet själv varit medveten. Sålunda förbejdades i hans uttalande till statsrådsprotokollet utredningar såväl om det sätt, på vilket hänsynstagandet i skatteavseende till beredskapstjänsten framdeles borde ske, som ock om problem i avseende å de skatter, vilka påförts 1939 års inkomster. Tveksamhet om lämpligheten av den partiella lösning av problemet, som i propositionen föreslagits, yppades såväl i bevilningsutskottets utlåtande som vid behandlingen i kamrarna. Sålunda yttrade utskottets talesman i denna kammare, att det kunde resas mycket starka invändningar mot den föreslagna metoden till skattelindring. Då någon möjlighet ej fanns att bringa de inkallade en lättnad i berörda avseende på annat sätt än genom bifall till propositionen, antog emellertid riksdagen förslaget.

De värnpliktiga, som legat inkallade under en längre tid av år 1940, ha härigenom haft möjlighet att få ej obetydliga avdrag å sin på 1940 års inkomster belöpande inkomst- och förmögenhetsskatt samt värnsskatt. Men i de fall då den inkallades inkomster under denna tid varit så små, att de skatter av nämnda slag, som påförts honom på grund av taxering 1941, icke uppgå till det belopp, han kunnat erhålla i avdrag, har den förmån, som statsmakterna velat bevilja, ej kommit honom till godo i samma utsträckning som kamrater med högre inkomster. Redan detta kunde förefalla orättvist, då ju ett utnyttjande av förordningens bestämmelser alltid medförde motsvarande inkomstminskning, i realiteten utgift, för det allmänna. För denna socialt betingade förmån förutsattes sålunda en inkomstnivå, som de sämre lottade ingalunda uppnå. I själva verket fordrades för maximalt utnyttjande en relativt god ekonomisk ställning, nämligen att *trots* inkallelse vara påförd statsskatter på 230 kronor.

Ännu egendomligare komma konsekvenserna av förordningen att te sig för den inkallade om man också tar hänsyn till de bestämmelser, enligt vilka militärtjänsten medför uppskov med betalningen av under inkallelsetiden förfallande skatter. Ty uppskovet medför ju endast en lättnad för stunden. I det ögonblick anståndet utgår har den tidigare inkallade att möta den ansamling av skatteskulder, som under tiden uppstått.

Många värnpliktiga, som i dagarna erhållit sina debetsedlar för inkomst- och förmögenhetsskatten och eventuellt även värnsskatten, ha kunnat konstatera hur otillfredsställande bestämmelserna om skatteavdrag på grund av militärtjänstgöring verkat. Å ena sidan ha de ett slags naturlig fordran på statsverket — för icke utnyttjade avdragsfemmor — å andra sidan ha de i vissa fall

Interpellation. (Forts.)

en skuld till statsverket, men kunna trots detta icke få till stånd en kvittning mellan fordran och skuld.

De beredskapsmän, som tjänstgjorde under 1940 och ibland ofta fått tjänstgöra flera månader under 1941, äro alltjämt svårt pressade av sina skatteskulder från beredskapsåret 1940. Det skulle vara utomordentligt värdefullt för dem, om de kunde erhålla en lindring däri. Detta skulle kunna ske genom att kvittningsrätt tillerkändes dem mellan »tillgodohavandet» i form av outnyttjade skatteavdrag och under 1940 förfallen inkomst- och förmögenhetsskatt samt värnskatt, vilken de ännu ej förmått erlägga.

På grund av vad jag sålunda anfört får jag hemställa om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet framställa följande fråga:

Är herr statsrådet beredd att redan till innevarande års riksdag framlägga förslag om att skattskyldiga, vilka på grund av militär tjänstgöring erhållit rätt till vissa skatteavdrag, skola få möjlighet att kvitta eventuellt kvarstående »tillgodohavanden» mot under 1940 förfallen men ännu ej erlagd inkomst- och förmögenhetsskatt samt värnskatt?

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 16.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från första lagutskottet:

nr 465, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om dödande av handlingar som förstörts under krig m. m.; och

nr 466, i anledning av *dels* Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 25 kap. 5 § strafflagen, *dels ock* en i ämnet väckt motion;

från andra lagutskottet:

nr 467, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation; samt

från sammansatt stats- och andra lagutskott:

nr 471, i anledning av *dels* Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förhöjt dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, m. m., *dels ock* i ämnet väckta motioner.

Vidare anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till

dels riksdagens skrivelse, nr 468, till Konungen, angående val av riksdagens militieombudsman och hans ställföreträdare;

dels ock riksdagens förordnanden:

nr 469, för häradshövdingen Ivar Lamech Wieslander att vara riksdagens militieombudsman; och

nr 470, för revisionssekreteraren Johan Axel Erland Nordenfalk att vara riksdagens militieombudsmans ställföreträdare.

§ 17.

Avgåvos följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 318, med förslag till värnpliktslag, nämligen:

nr 343 av herr *Hagberg* i Malmö m. fl.;
nr 344 av herr *Kyling*;
nr 345, av herr *Kyling* m. fl.;
nr 346 av herr *Svensson* i Ljungkile;
nr 347 och 348 av herr *Jonsson* i Skedsbygd m. fl.; samt
nr 349 av herr *Sandberg* m. fl.

Vidare avlämnade herr *Kilbom* en av honom och herr *Andersson* i Södergård undertecknad motion, nr 350, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 316, med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete m. m.

Samtliga dessa motioner remitterades genast, motionerna nr 343—349 till behandling av lagutskott samt motionen nr 350, såvitt angick förslaget till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete, till behandling av lagutskott och i övrigt till bankoutskottet.

§ 18.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härafter kl. 2.30 e. m.

In fidem
Sune Norrman.